

СРПСКИ НАРОД

Млаки

Има код нас један број људи који, како се то обично каже, хоће да седе истовремено на две, па и више столица. Хоће људи да се обезбеде. Са националистима су националисти, а пред левићарима се држе тако као да немају ништа против да и они завладају. Не знају људи шта носи дан, а шта ноћ, па тако: за сваки случај!

Кад их питате какви су то они националисти, они изврдавају да вам јасно и одређено одговоре: Јесу ли за српску Недићеву политику, или су за југословенску политику Лондона? Кад их зовете да се ангажују за обнову ојађене Србије, они се устежу и гледају да јавно ангажовање на сваки начин изврдају.

Понекад, кад већ немају куд, раде они и оно што власт захтева, али преко воље, на парче. И притом се они осигуравају. Јер може се десити да генерал Недић одиста имаде право! Како би се они онда могли прсити да су и они били за обнову Србије и препород српског народа?

Може се лако догодити да после од њих нико не буде у стању да дође до речи. „Па и ја сам, брате, био за Недића“, говориће они, и својим лактовима чиниће све да одгурну у позадину оне, који су своје животе стављали на коцку за спас Србије и српског народа.

Међу овим спекулантима и опортунистима има и таквих којима је ово ратно време добро дошло за њихово лично богаћење. Да би прикрили своје прљаве послове, тргујући несрећом свог сопственог народа, они гдегод стигну грде Немце и на њих бацају сву кривицу за тешко стање, које је стварно последица једног бесмисленог и изгубљеног рата.

Они су и главни разносачи лажних вести иностране пропаганде. Тиме као да хоће да докажу свој национализам, док су стварно они ти који највише ометају сређивање наших прилика, као и обезбеђење реда и рада, који данас једино могу да зајамче живот и опстанак нашег народа.

Времена су таква, да се не само појединци, већ и народи морају јасно одређивати. Онима који хоће да седе на више столица лако се може десити да гресну о ледину. Данас је нарочито актуелна прича о Бурдашовом магарцу, који је стојећи између два пласта сена умро од глади јер није могао да се реши коме да приђе. И Христос је те неопредељене, „млаке“, најоштрије осудио.

ВЕЛИБОР ЈОНИЋ

ГОДИНА ДАНА СВЕТСКЕ ПОЛИТИКЕ

Позадине, везе и узроци политичке данашњице

Протекла година била је сва у знаку напругнуте политичке акције, којом је, напоредно са војним збивањима, праћено судбеносно разрачунавање у свету. Није, истина, у 1942 години било оних великих и на око изненадних преокрета, којима су обилевале прве три ратне године. Али су се зато политичка настојања и једне и друге зарађене стране, а самим тим и целога света, продубила у једним утврђеним правцима. Поред све јаснијег постављања војних фронта извршено је и, углавном, прецишћавање на дипломатском и политичком фронту. Снаге света, државе свију континента су се определиле. Ако не војнички, а оно политички.

Нови ред у Азији

Почетак године био је сав под утиском догађаја на Далеком Истоку. Рат, који је букнуо у првој половини децембра 1941 године на Пацифику, изменио је из основа основне политичке претпоставке на којима је била саздана зграда англо-америчког империјалног склопа у свету. Између Велике Британије и Сједињених држава, чије су се линије утицаја и додиривале у пацифичком простору, појавио се снажан зид, баријера која је англосаксонске савезнике раздвојила. Уместо да цели огромни простор између Индије, Аустралије и западне обале америчког континента буде и остане домен, сачуван од рата и тиме резервоар за привредно обнављање заинтересованих сила, порушен је мост преко Пацифика, а најбогатији предели света одузети су британском и америчком утицају.

Поред ове чисто економске и стратешке последице уласка Јапана у рат и губитка Таја, Бурме, Малаке, Сингапура, Холандске Индије, Филипина и низа острва Океаније, догађаји на Далеком Истоку имају и преваходно политички значај на положај англосаксонаца у Азији уопште. Из колонијалног освајачког периода пресести поредак у томе простору, који је стотине милиона становника жуте расе подвргао колонијалној експлоатацији, почео је да се ломити.

Што је начелно и политички посматрано најважније, није једна колонијална империја заменила другу, као што је то у историји тих крајева, од Шпанаца и Португалаца до Американаца, чешће био случај. Овога пута сами народи тих земаља, учлањени у простор јапанске далеко-азијске империје, почињу да формирају своју историју. Они настављају тамо где су пре много векова прекинули свој развој са доласком колонијалних, белих освајача, који су дошли да простране области у Пацифику учлане у систем европског капитализма.

Улазак Јапана на позорницу догађаја је далеко важнији, но што је сам војно-политички резултат, који је за најкраће време у томе простору постигнут

снагом јапанског оружја. Ради се о начелном преокрету историског домаћаја. Заиста се ту може са пуним правом да говори о стварању новог светског поретка, који је сав у супротности према начелима капиталистичког империјализма, која су до сада владала у томе делу света.

Јапан и бела раса

Приговор, да је за Европу и за белу расу јапанско освајање опасност и губитак није тачан. Стварање аутоктоне самосталности Далеке Азије, под организационим вођством Јапана, представља само за плутократски капитализам ненакнадив губитак.

капиталистичкој рачуници скупчевога броја финансијских магната Лондона и Њу-Јорка. Тај скупчени број наметнуо је свој интерес целога свету и потрудио се да га у очима беле расе идентификује са општим интересом њеним. Од колонијалне трговине, међутим, имали су користи само релативно малобројне компаније и фирме, које су из ње црпеле циновска богаства. Беле масе, међутим, од колонијалне експлоатације нису имале никаквих користи.

Ако ће, међутим, обновљени и привредно уједначени и хармонизовани далеко-азијски простор ступити сам из себе, као изграђена целина, у привредне везе

раније комисије, које су се бавиле проблемом реорганизовања Индије радиле по неколико година, стим да на крају израде огромне извештаје са „препоручама“ и „предлозима“, дотле је Лондон сматрао потребним да одмах по појави Јапанаца на границама Индије изнесе пред конгресну странку, кнежеве и муслиманску лигу свој предлог о постепеном стварању индиске самосталности у оквиру Британске Империје.

Мада и Лондон зна тачно, да се са општим устанком у Индији не може рачунати због раздружаности раса, вера, културе, народности, која тамо још увек није пребројена напорима за политичко уједињење, ипак је психолошко дејство закорачења Јапана у индиски простор за Британију веома опасно. Мит о несавладивости Британије, на којој је засновано енглеско господство у Индији, порушен је. Оно јединство, чије отсуство омогућава несметану владавину шакс Енглеза над близу четири милиона мрких становника Индије, могло би да се створи баш због близине Јапана и због његових успеха. И зато је и план, који је Крипс поднео Индији садржао легализовање расцепканости Индије за сва времена, вештом географском и политичком измењаношћу између самосталних кнежевина и опште индиске територије, вештом игром између хиндуса и муслимана.

Догађаји у простору Далеког Истока и Индије од прворазредног су значаја за целокупни политички развој у свету. За Англосаксонце је ту, а не у Европи, кључ њихове владавине светом. А за европску борбу је оно, што се збива између Цејлона и Аустралије, Хонг—Конга и Хаваја исто толико важно, као догађаји у самој Европи и у њеном простору.

Око Јужне Америке

Данашњи, у правом смислу светски рат обухватио је у 1942 години Јужну Америку као нову, досада поштеђену област. Није важно, што су неке од јужноамеричких држава прекинуле дипломатске везе са силама Осовине, нити што су извесне од њих објавиле Немачкој и Италији рат. Оно, што је у комплексу Јужне Америке најзначајније, јесте њено подвлашћивање под интересе и господство Сједињених Држава.

Вашингтон је искористио ратна збивања да избаци из Јужне Америке све остале стране утицаја и да чврсто зграби у своју руку државе и народе Јужне Америке и њихову политику. Што је том приликом ударио првенствено на интересе Лондона није га спречавало у акцији.

Напротив, целокупна политичка делатност Сједињених Држава у Иберо-Американским државама, носи изразито анти-британски карактер. Велика Британија је раније била економски

(Наставак на следећој страни)

Један од најважнијих догађаја ове године је долазак немачких и италијанских трупа на француску обалу Средоземног Мора. На слици: немачки војник пред стубом са обавештенима у Марсеју (Foto: Belgrader Bildagentur)

А јапанске армије су опасност само за оне силе, које су се у својој целокупној политичкој концепцији идентификовале са капитализмом.

Као што се Европа ослобођава ланаца старог, капиталистичког реда ствари, тако се стеге капитализма ломе и на другом крају света. Једна обновљена Европа, некапиталистичка, у којој привреда неће бити оруђе профита финансијског капитала, већ органска делатност удружених европских народа, моћи ће од обновљене Источне Азије имати утолико више користи, уколико ће ова бити развијенија.

Бели и тамнопути свет је досада подједнако био подвргнут

са једним на исти начин организованим европским простором, уз искључење капиталистичког профитног рачуна, — онда ће благодети те размене осетити заиста сви чланови сутрашње европске заједнице подједнако. Отуда је борба Јапана идентична са борбом Европе, а њени успеси су, политички гледано, истовремено и успеси Европе, јер погађају противнике нашег континента и дробе његову снагу.

Индија — вечити проблем

Колико је јапанско продирање у простор Пацифика и Индискога Океана узнемирило плутократске силе показује јасно у журбаност око Индије. Док су

Европа греди новом поретку

па и политички доминантна сила на јужној половини америчког континента. Британске инвестиције у привреди тих земаља биле су знатно веће од америчких. А у комплексу британског капитализма играла је Јужна Америка веома важну улогу.

Лице политике Сједињених Држава

Уопште се, у току 1942 године, испољила сва позадина америчке политике у пуној јасноћи. Докази за њене циљеве су многобројни и речити. Има већ неколико година, како се у Сједињеним Државама појавило мишљење, да треба оне да ступе у свету на прво место, да њиме завладају и да ударе свој печат времену које долази. Мит о „америчком веку“ вешто је негован.

Прво је било потребно да се изађе на крај са Великом Британијом, која је, као доминантна капиталистичко-империјална сила у свету, стајала тим плановима на путу. Ту су два метода употребљена. Први је био у иницијалној потреби уједињавања англосаксонских држава, — разуме се, под вођством Вашингтона. Велика Британија треба да се претопи у америчкој империји будућности. Тим путем, Американци долазе аутоматски у посед свих разгранатих области, тржишта, извора сировина и саобраћајних путева, чији скуп чини Британску Империју. Својим надмоћним капиталом, они ће веома брзо потиснути британски капитал и подвргнути цели свет финансијским интересима Уол-Стрита.

Под паролом уједињавања и што тешке сарадње, Американци почињу да се мешају у британску политику, а нарочито у британске прекоморске поседе. Индију обележавају већ својим америчким проблемом. О Сингапуру се писало као о америчкој поморској бази. Посланици Сједињених Држава у британским доминионима развијају пуну активност, — са добрим резултатом, уосталом, — у правцу привлачења доминиона у домен Вашингтона.

Други пут је, међутим, непосредни притисак, који се спроводи без скрупула и без зазирања. Ту је пример поступања са Јужном Африком, са Блиским Истоком, са Африком. Ту је подвлашћивање Велике Британије капиталистичким, хладним путем, посредством закона о узајмљивању и изнајмљивању. Вашингтон помаже Велику Британију, али јој истовремено одузима поседе. Капиталске инвестиције Ситија прелазе у руке Уол-Стрита. А дуг Лондона у Вашингтону расте.

Афрички пример

Афрички подухват генерала Ајзенхауера је само завршна карика у ланцу америчке пенетрације на црни континент, која је у првом реду уперена против британских интереса. Почело је са политичком активношћу у Кептауну и Преторији, још много пре почетка рата. Наставило се са заузимањем позиције у црвеноморским областима бивше Италијанске Сомалије. Масауа се изграђује у снажну америчку базу. У Египту се, истовремено, све више примећује мешање америчког посланства у послове, који су преваходно британски. Затим долази закорачење на афричку западну обалу, у Либерiju. Сједињене Државе помажу свима сретствима тежњу Јужне Африке за стварање великог афричког царства, које би се ослободило од британског утицаја, — разуме се с тим, да се на његово место стави амерички. И свуда, у томе послу, Вашингтон придире са капиталом њујоршких банкара. Најзад, искрцавање у Француској Северној Африци обело-

данило је сав конфликт, који је, по својој суштини, дубоко укорењен у односима између Велике Британије и Сједињених Држава.

Исто тако се и на Блиском Истоку појављује Америка са својим утицајем. Ту су, пре свега, петролејска поља, чија продукција конкурише америчком петролеју, а чији би прелазак под амерички утицај конкуренцију искључио, а моћ америчког петролеја појачао. Затим, ту је пут за Индију. Ако је Јапан затворио резу којима је Америка мислила са источне стране да уђе у Индију, остао је још западни пут отворен. А у томе простору леже за америчку пенетрацију неслушене могућности. Ту се Вашингтон наслања првенствено и на јевреје, којима обећава знатно повећану самосталну државу на обали источног дела Средоземног Мора, која би била под пуном заштитом Сједињених Држава и уживала од њих сву потпору.

Улога Јеврејства у рату

И ту се крут затвара. Јер, ако се уђе у суштину америчке политике која се сада све јасније манифестује у својим многобројним спољним облицима, најлакше се на чисту капиталистичко-империјалну рачуницу. А иза ње се крију носници капитализма и свега што је у вези с њим, — јевреји.

У неколико махова указали смо у својим написима на утицај, који јевреји врше на политику англосаксонских држава, и на емигрирање тежишта јеврејске политике из Лондона у Вашингтон. Европски народи, а нарочито они мањи, чије државе нису за јеврејску политику биле нарочито интересантне, и у којима се она отуда и није толико осећала, нагињу потцењивању важности јеврејског комплекса у свету а нарочито потцењивању јеврејског чиниоца у данашњем рату. То важи и за Србију, где се често истицање јеврејске опасности за свет и улоге јевреја у светском збивању сматрају претеривањем.

У суштини, међутим, цели данашњи рат и сва збивања која су се у вези с њим одиграла до сада у свету, тесно је скопчан са јеврејском политиком и јеврејство игра у њему преваходну улогу. Што више рат одмиче, све постаје јасније, да је главни изазивач рата Вашингтон. А да је политика Вашингтона у свему у јеврејским рукама. Баш у току протекле године низ догађаја донео је свету многе занимљиве податке и доказе у томе правцу.

Шема данашњег рата

Данас је само за алонамерног или потпуно заслепеног за рат крив неко други, а не капитализам у својој тежњи да одбрани своју егзистенцију и свој владајући положај у свету. Само малолумности или неотклоњиво обећани могу да не виде, да су силе, којима влада капитализам изазвале рат у тренутку, када им је изгледало да за њихову неограничену владавину светом настаје опасност са појавом европске обнове.

Цела шема рата је необично једноставна и јасна. У периоду касног капитализма, у коме је капиталистички интерес потпуно завладао државама и државном политиком, појављује се низ тешких проблема у свету, који изазивају потресе, све снажније и све јаче, док се најзад, пре неколико деценија, из ових потреба не развија општа латентна светска револуција, која обедава крај капиталистичког реда ствари у свету.

Први Светски рат убрзао је тај процес. После њега, а благода-

рствем тадашњих победника, који су у нацијама и државама гледали само ставке у своје капиталистичкоме рачуну, а не живе и органске силе, догађаји се убрзавају. Капиталистичка неправда долази до врхунца. Глад у Европи и Азији, а уништавање жетве у Америци, голотиња многих стотина милиона људи у свету, а паљење и преоравање памучних поља; намножавање великих народа, а стезање њихове снаге у окове, — све ове привредне и политичке појаве морале су довести до експлозије.

Појављује се европска обнова у покретима, који су, у разним земљама, покушали да нађу решење, које се у старом реду ствари није могло у свету наћи. Планска привреда са свима својим последицама, дингована тржишта, стварање нових индустрија, које су стварале нове сировине, а и све снажнија национална дисциплина изазвали су код сила капитализма прво подорење, затим мржњу а најзад страх. Ако нове снаге најдјачају, — а оне морају најдјачати по својој природној динамици, која је за њих потреба живота — онда ће доћи крај капитализму. Али не у правцу болшевичком, дакле анархичном (у коме снаге које владају у капитализму несметано владају даље под другим именима) већ у правцу националних обнова, организовања светских тржишта, великих привредних простора, уклањања свемоћи злата и капитала.

Јевреји, прогнани националном обновом из земаља централне Европе, све се више идентификују са Француском, Великом Британијом, Сједињеним државама. Идентификују се са њиховом политиком. И преко ње постижу свој циљ. Тек нико неће изразити сумњу, да је светски капитал у њиховим рукама. А баш тај капитал, да би се одржао, морао је да изазове рат.

После пада Француске, после угрођења Велике Британије, — а и у јеврејској делаковидности пре тога — Јевреји су се сконцентрисали у земљи неограничених могућности, примитивној и дивљачној, некултурној и бруталној, у Сједињеним Државама. Они проналазе Рузвелта, они га узимају под своје, они му дају „трус мозгова“, они владају јавним мишљењем, привредом и политиком у Вашингтону и Њујорку. И они изазивају рат у трнутку, када су сматрали да су нације, које су под њиховим утицајем довољно јаке, да могу опасност, која се за капитализам и јеврејство родила у срцу нашег старог континента, оружаним снагом да здобује.

Велика Британија, Сједињене Државе и Јевреји

Капитализам и Јеврејство не знају за сепаратност. Зато се окрећу од Велике Британије, која им је изгледала више изложена опасности и оптерећена умором једне дуге и декадентне културе, Сједињеним Државама. Ту је корен размножавања између Велике Британије и Сједињених Држава, које се у 1942 година манифестовало у толико махова са толиком јасноћом.

У крилу капитализма, његове се снаге међусобно боре и гложу. Велика Британија, да сачува у томе колу своје доминантно место. Сједињене Државе, да је са тога меса гурну и саме дођу на чело света. Оба партнера виде у рату начин, да овај свој циљ остваре. Велика Британија се нада да ће Америку толико ослабити, да јој она не може бити више опасна, а да ће њеном помоћи успети да сузбије и своје противнике на европском континенту. Сједињене Државе верују да ће једним удар-

цем уништити доминацију Британске Империје, и Европу, дакле и свога савезника и своје противнике.

А оба англосаксонска брата служе се у тим својим плановима болшевијизмом као црцем, који има да крвари за њих. Зато у 1942 години није било другог фронта у Европи, јер и болшевијизам треба да буде скрхан. Не из разлога спасавања Европе и њене културе, ради кога се под вођством Немачке европски континент бацно у борбу против црвене Москве. Из разлога империјалне рачунице. Јер је болшевијизам по својој потенцијалу опасан за политику англосаксонских сила у Азији. Близу је Индија, на домаку је Кина.

Европа греди новом поретку

А према овоме сплету стоји Европа. Рат је почео 1939 године привидно око остваривања немачкога права на Данциг. Није случајно, што је британско-масонски писац Уелс у својој циљској књизи „Облик ствари које долазе“ пре више година, усред европског мира, предвидео да ће рат букнути око Данцига, а да ће се развити у свеопште разрачунавање. Чак је у датуму погрешно за свега неколико месеци.

Али тај рат је имао једну неочекивану последицу. Европа се ујединила. Данас се то још јасно не види. Још су у појединим европским државама силе прошлости на делу да ометају процес европског уједињавања. Али је оно стварност. Данашњица иде њему. Сутрашњица ће бити у њеном знаку.

Нови поредак Европе, о коме се све чешће пише и говори, биће остварен. Којешта је она јевитина парола пропаганде из табора старих снага или болшевичких симпатизера, који указују на тешкоће које је рат наметнуо данас Европи, и њих називају „новим покретом“. То је као кад би се грч порођаја жени приказало као циљ њеног битисања, а не дете, као најсавршенији израз женствености и материнства.

Кроз крв и ватру рађа се Нова Европа. Још нису сви становници нашег континента Европљани. Али их сваком даном има све више. А будућност Европе лежи у дилеми: Или ће Европа победити, а са њоме правда и ред, напредак и нови живот за цели континент. Или ће Европа као појам, као центар културе, као матрица света, као континент који је домовина многих стотина милиона, бити избрисана из књиге историје.

Европа мора победити и она ће победити, јер је то закон историје. Дотрајали системи, капитализам, све што је у вези са њим, све што је његов корисник, морају да се замене новим животом, — то је закон историје. И са победом Европе долази и стварање новог реда правде, који је дубока чежња сваког правог Европљанина. У томе реду, сваки народ добија свој удео, који му одговара. Уколико ће се пре приволети Новој Европи, за чије остварење се води данашња њиновска борба, утолико ће бити боље за њега.

То треба и српски народ да зна и схвати. И да разуме, да је оно нахушкавање које бесавесно и злочиначки врши она шака одрода у Лондону, има за циљ да се Србија и даље жртвује за интересе међународног капитализма и Јеврејства. И да није случајно што се ти циљеви чудно поклапају са циљевима других непријатеља српског народа, који се труде да га искорене и униште.

• Д-р Д. Грегорић

Традиционална прослава Бадњег дана у Београду

Прослава Бадњег дана у Београду обављена је и ове године на традиционалан начин. Београд је овога пута поново доказао да је остао веран чувар наших народних обичаја, као и да је чврсто и непоколебиво остао на линији реда и мира коју је успео да створи у току најтежих искушења.

На Бадњи дан нешто после 12 часова, пред касарном у Таковској улици био је постројен дугачак ред аутомобила и кола. Домаћин пуковник Ткалчевић и командант Бадњака капетан Димитријевић давали су бадњачарима и осталим учесницима у поворци потребна наређења.

Пре поласка поворке са осветленим бадњацима појавно се Управник града Министар Драги Јовановић, који је у униформи Шефа Српске безбедности извршио смотру.

У свима улицама, кроз које је поворка пролазила, скупљала се маса света која је топло и срдечно поздрављала бадњачаре.

Пред кућом Претседника владе налазила се у то време велика маса Београђана да види свог првог домаћина, великог Србина и спасиоца нације, који је у најтежим часовима стао на чело свога народа да га спасе од пропасти.

Када се Претседник владе појавио пред својим станом, био је бурно поздрављен од сакупљене масе. Претседник Београдске општине, Министар Драги Јовановић приступио је Претседнику генералу Недићу и предавши му Бадњак пожелео му је срећне празнике. По старом српском обичају Претседник владе генерал Недић ззасуо је бадњачаре житом, и на поздрав Министар Јовановић одговорио је речима:

— Ја вам благодарим на овом Бадњаку и дај Боже да овим Бадњим даном почне нова ера у српском животу и да Србија стане на своје ноге. Ја вам честитам Бадњи дан са ускликом: Живела Србија!

Маса света бурно је прихватила поклик и чуле су се речи одушевљења и захвалности генералу Милану Недићу.

После предаје Бадњака Претседнику владе поворка је кренула ка Команди Јавне безбедности, где је нешто пре доласка бадњачара стигао командант целокупне српске безбедности, Министар Драги Јовановић, са својим командантним кадром. Бадњак је Министру Јовановићу предао генерал Боровице Јонић, Командант Српске државне страже, који је Министра Јовановића поздравно краћим говором.

Генералу Јонићу министар Јовановић захвалио се речима:

— Нека би Господ Бог дао да Србинова земља буде срећна и да следећи Божић дочекамо у срећнијој Србији.

Затим је поворка кренула према стану Министра унутрашњих послова Танасија Динића, коме је Претседник Општине града Београда Драги Јовановић предао Бадњак честитајући му том приликом Бадње вече.

На поздрав Министра Јовановића Министар Танасије Динић одговорио је:

— Господине Министре и Претседниче општине, срдечно вам благодарим на родољубивој иницијативи што и данас када испаштамо туђе грехове прослављамо овај свети дан са свима националним обележјима.

Хвала вам! Живели! На многа ја лета!

Пошто је бадњачаре засуо Министар је наставио:

— За срећу и народ, за славу и победу српске националне свести!

Наша будућност

Ову Нову годину, другу после наше народне пропасти, дочекујемо са ојачаном вером у бољу сутрашњицу српског народа.

Већ је превален најтежи део пута којим смо пошли ради спаса народног. Остаје, истина, још доста тешкоћа да се савлада, још доста напора да се учини пре него што се ми Срби чврсто дохватимо котве спасења; али оно што је у том погледу већ досада постигнуто, испуњава нас самопоуздањем и даје нам снаге за нова прегнућа.

Српски народ искрено се предао мирном раду, убеђен да му је то једино оруђе којим може себи исковати лепшу будућност. Он је од себе за свагда одагнао сваку помисао на било какву не-промишљеност, на било какву пустиловину, која би му само могла донети нова страдања, нове несреће и нова разочарења.

Времена метежа, буна и братоубилачких борби неповратно су прошла за српски народ. Поучен тешким искуствима, а свестан положаја у коме се налази, он је решен да ствар свога унутрашњег мира брани као ствар свог опстанка. Зато ће се о ту његову чврсту решеност разбити сваки покушај уношења нереда и раздора у његову кућу, ма са које стране долазио.

Захваљујући томе мудрој држању српског народа Србија је за релативно кратко време опет постала земља реда, рада, мира и законитости. Од колике је то важности по наш народ јасно је свакоме разборитом сину наше напаћене Отаџбине. Благотворне последице тога нашег подизања из понора, у који смо били гурнути за туђи рачун, као и данашњег нашег става осетићемо у најближој будућности.

Са том нашом решености да опстанемо као народ, да не ишчезнемо у вихору догађаја који ковитлају народима и државама, макар и по цену највећих жртава у души нашег народа дошло је до велике промене, до правог преображаја.

Српски народ је најзад прозreo суштину овог стихиског ратног збивања у свету. Њему је пуко пред очима да овај садашњи светски ратни пожар није наставак прошлог, нити је он ма чиме обавезан да се залаже за своје бивше савезнике, од којих се неки већ налазе у супротним таборима. Њему је јасно да се у овом рату не ради само о границама појединих држава, о надмоћи једних над другима.

Јасно му је да су у питању много веће и судбоносније ствари. У питању је Европа, њена цивилизација и култура. У питању је слобода и духовна баштина европских народа, у питању су сва она велика морална и материјална добра која су европски народи вековима стварали.

Очигледно је због тога да само победа Европе над њеним непријатељима са Истока и Запада може донети спас европским народима и могућност да се њихов стари континент реорганизује на бољим политичким, социјалним и економским основама, као што је јасно да би пораз Европе био у ствари њена коначна пропаст. Ова велика истина продрла је већ дубоко у свест европских народа.

Баш на подлози ове истине рађа се духовно јединство Европе, јача европска солидарност, која све већма постаје чињеница од пресудне важности за исход рата. Ова појава у животу Европе обухвата чак и оне народе, који су, погрешком својих дојучерашњих управљача, били доведени у

сукоб са снагама која се боре за Нову Европу.

Случај српског народа је веома значајан у том погледу. Иако тешко погођен судбином, српски народ није клонуо духом, његов видик није остао замрачен. Ни он не жели да одвоји своју судбину од судбине Европе, јер добро зна да без њене победе нема ни њему спаса.

Наша приврженост миру, наша одлучност у борби против елемената нереда, наша воља за плодношћу радом, у суштини је само израз наших нових схватања, нових схватања, жеље нашег народа да и он, макар и посредно, допринесе успеху опште европске ствари.

Ако са овога гледишта оценимо положај нашег народа, онда заиста имамо рашта бити мање забринути за нашу сутрашњицу. Својим ходом спасоносним путем, који смо својевољно изабрали, као и нашим залагањем за ствар Европе, ми у суштини остварујемо оне услове који ће нам омогућити да у обновљеној Европи опет успоставимо своју државу и поставимо користан члан европске заједнице народа. А то је околност од битног значаја за нашу даљу судбину.

Под тим изгледима ми ступамо у нову годину, уверени да ће српски народ, под мудрим вођством великог родољуба генерала Недића, председника владе Народног спаса, продужити и срећно довршити величанствено дело народног спаса и препорода.

Борђе Перич,
шеф Државне пропаганде
(Говор одржан на Београдском радиу)

Недељни ирејед међународних догађаја

ПРЕВИРАЊЕ ПРЕД НОВЕ ДОГАЂАЈЕ

Први дани пете ратне године донели су у светској политици неколико занимљивих чињеница, којима се светска јавност доста опширно позабавила.

Рузвелт се правда

Почетком јануара изашао је претседник Сједињених Држава са две манифестације пред свој народ и пред свет. Прва је била Бела књига, у којој су после дужег предговора Кордела Хала објављена документа, са циљем да се докаже како Сједињене Државе нису хтеле рат, већ су у њега увучене против своје воље. Друга је посланица, којом је отворено заседање новозабраног Конгреса, у коме је после последњих избора спала у Парламенту већина демократске странке од 96 на 14 посланика, а у Сенату од 36 на 19 сенатора.

Разлози за издавање Беле књиге леже пре свега у жељи Рузвелта да за своју политику задобије Конгрес, који сем слабе већине Рузвелтове странке показује још и тенденцију да са више енергије заузме критички став према политици претседника Сједињених Држава. Година дана рата, у којој је Рузвелт изгубио не само врло важне територије у Пацифику, него и везу коју је градио годинама према холандским колонијама, Индији и Аустралији, изазвала је, природно, тенденцију за хладнокрвнијим и мање оптимистичким посматрањем положаја. Уз то долази и чињеница да је заиста и у Сједињеним Државама дошло до значајних рестрикција у погледу важних сировина, почев од бензина па до израда од метала, почев од ротационе хартије па до млека. Најзад, све обимнија регрутација нису могла да појачају одушевљење за Рузвелтову политику, која је обећавала брзу победу у тренутку када се први амерички војнички појави са оружјем у руди на источној хемисфери.

Изгледа, сем тога, да се појављује и извесно нерасположење против претерано семитофилоке политике Франклина Рузвелта. Недавно је на конференцији штампе у Белој кући Рузвелт изјавио да не разуме опозицију, која почиње да се ствара нарочито у крилу Републиканске странке против утицаја јевреја у америчкој политици. Том приликом је Рузвелт нагласио да је решен да устраје, упркос те опозиције, при своме схватању сарадње са јеврејима. Повезаност Рузвелта и целе америчке политике са јеврејством је исувише позната. А

појава антисемитизма у Америци је неминовна последица те повезаности, која је цели народ Северне Америке, а преко Вашингтонске политике целу утицајну сферу Сједињених Држава, ставила под контролу и у праву јеврејске плутократије.

Сви ови разлози учинили су, да, пре но што би евентуално из крила Конгреса изникла јача критика, заснована на лако уочљивим слабим тачкама Рузвелтове политике, велики део аргумената својих противника Рузвелт унапред поклати Белом књигом.

Сам садржај Беле књиге није интересантан. Пада у очи чињеница да у њој нису уопште ни једном речи поменути извештаји главних Рузвелтових сарадника у спољној политици и то Булита, ранијег посланика у Паризу, Дода, који је заступао Сједињене Државе у Берлину и Бидла, који је резидирао у амбасади у Варшави. С друге стране се, међутим, највећа пажња поклања извештајима ранијег трговинског аташеа у Берлину Милера, који је ради доказивања уцењивања јеврејских емиграната, утаје јеврејскога новца и злоупотребе курирске поште за шверц девица, отпуштен из службе америчког министарства спољних послова и хитно опозван из Берлина, где је ради ових кривичних дела стајао пред хапшењем.

Друга значајна чињеница је признање Кордела Хала у предговору, да је после Минхенске конференције, којом је 1938 године отклоњен рат, било за Сједињене Државе јасно да треба спречити свако даље попуштање Енглеске и Француске. Кордел Хал назива Минхенску конференцију, која је могла бити почетак европске сарадње да је остварена идеја о Пакту четири велике силе, најзначајнијим немачким ударцем против зграде мира.

Проорочанства која стају 100 милијарди долара

Рузвелтова посланица је наставак акције која је започета Белом књигом, а занимљива је по двема чињеницама. Прва је тражење да се одобри нови буџет у износу од 100 милијарди долара, а друга је изјава, према којој се Рузвелт нада да ће моћи 1944 године да објави Конгресу победу.

Другим речима, Американцима, који су замишљали да са врло мало труда могу се довинуту владања светом, наметнут је један буџет у досада невиђеном фантастичном износу, а као уте-

ху Рузвелт им вели, да ће кроз 2 године можда моћи да саопшти да су Сједињене Државе у свету победиле.

Треба регистровати да ни Бела књига, ни посланица нису нишли у светској штампи на нарочито велики публицитет. Нарочито у Енглеској се штампа, углавном, држала доста равнодушно и није изашла из оквира нормалнога репродуковања.

Замршени положај у Северној Африци

Док на тај начин Вашингтон гледа да створи у Конгресу повољно расположење за Рузвелтове мере, а у народу Сједињених Држава разумевање за све теже терете рата, дотле се, у вези са догађајима у Африци, америчко-британски односи све више компликују.

Постављење Жироа без питања Лондона, у тренутку када се очекивало у Даунинг Стриту да ће на место убијеног Дарлана преузети Де Гол вођство ствари у Алжиру, морало је да изазове у Великој Британији ново разочарење. Лондон је поставио за Северну Африку свога министра, да би тиме показао жељу за утицањем у послове Француске Африке. Но, чим је Мек Милиен, нови министар, стигао у Алжир, издато је тамо саопштење, како је он дошао једино због тога да се нађе при руци генералу Ајзенхауеру. Де Гол је, са своје стране, покушао да дође у везу са Жироом, али све до краја јануара од њиховог састанка неће бити ништа, јер га је Жиро одбио. Исто тако и очекивана посета Де Гола Белој кући одложена је за фебруар.

У вези са свима овим догађајима очекује се да ће ускоро доћи до састанка Идна или чак Черчила са Рузвелтом у Вашингтону. На томе састанку би имала да се претресе замршена ситуација у Африци, а и поремећење савезничких планова у погледу на намеравану офанзиву против Осовине из Средоземља, до кога је дошло заузимањем Туниса.

У шведској штампи дискутује се чињеница да се поред свега осталог појављује у Алжиру још и гроф од Париза, претендент на француски престо, и цитирају се вести Дејли Експреса, који наводи да је Бурбонски претендент стајао у вези са покушајем пуча у Алжиру, који је са своје стране у вези са Дарлановим убиством.

У колико заиста дође до састанка британских државника са Рузвелтом, биће свакако тешко постигнута сагласност односно опречних гледишта у Северној Африци. Американци позивају сада у помоћ и дипломатију Совјетске Уније, матрајући да је мања опасно да одобре платонско мешање Москве у питање о будућој судбини Северне Африке, но да ту област деле са Великом Британијом.

VERUS

Са данашњим бројем цена листу је 3 дин. због увећаних издавачких трошкова.

Обавештавамо публику да нико није овлашћен да прима прилоге за «Српски народ».

СРПСКИ НАРОД

Претседник владе, генерал г. Милан Недић по старом српском обичају посила житом бадњак.

(Снимак „Српски народ“, М. Р.)

ПРЕТСЕДНИКОВ БАДЊАК

ГЛАВНИ УРЕДНИК, одговоран за садржину листа: Велибор Јонић.
ВЛАСНИК: Мих. Станковић из Београда.
РЕДАКЦИЈА И АДМИНИСТРАЦИЈА: Чика Љубива I/IV. Телефон бр. 20-383.
ШТАМПАРИЈА „ЛУЧ“, Краљице Наталије 100.
Тромесечна претплата 23 дин.

Развај рата на европском истоку у току лета 1942

Совјетска противдејства у току Донске битке

(Наставак из Божићег броја)

У току донске битке а нарочито у њеној првој фази, совјетске снаге бориле су се врло упорно и пожртвовано. Оне су при том биле ослоњене на положаје дубоко и изванредно јако утврђене, на чијем је изграђивању рађено на миру још од јесени 1941 године, јер у току зиме 1941/42 на овоме фронту није било озбиљнијих операција. Па ипак, ни жртвовање ни утврђења нису могли да измене ток и резултат битке: у мерењу са немачким и савезничким снагама совјетске су трупе тактички и сада подбациле, као и у току ранијих операција на Источном фронту.

У стратегиском погледу не види се никакав изразити а још мање успешан потез совјетског вођства. Оно је слало појачања маршалу Тимошенку, па и то прилично оскудно. Али та штедња није толико потицала из тежње да се сачувају потребне снаге за једну противфанзиву великих размера, која би једино могла бити прави потез према силној немачкој акцији на огромном фронту од преко 500 км, која је здобила и цео јужни отсек и трупе маршала Тимошенка и дијела Совјете огромних просторија од непроцењиве вредности и значаја за даље вођење рата. Совјети су штедили расположиве резерве поглавита из бојазни од једне друге акције — од немачког великог напада на средњем отсеку, напада против Москве! Јер, по мишљењу Стаљиновог о коме је напред било речи, овај огроман немачки напад на целом јужном фронту био је само помоћног карактера, са циљем да немачке резерве одвуче на југ и тиме олакша главну операцију — напад на Москву!

Иако опседнуто овом бојазни, совјетско је вођство међутим мало по мало ипак почасно истрошило ове резерве у низу другостепених противнападних покушаја, који нису донели никаквих резултата до бесциљно и ненакнадиво исцрпљивање совјетских снага. У томе погледу нарочито су карактеристични совјетски противнапади код Орела, затим код Вороњежа и најзад код Ржева.

Када је успешни пробој одвео лево крило немачких нападних трупа преко Дона до Вороњежа, на линији Орел—Вороњеж створио се знатан прелом савезничког фронта, који је нудио повољне услове за један противнапад великих размера у правцу Орела и Курска. Такав један противнапад могао би не само да уочи немачку офанзиву противу маршала Тимошенка већ и да немачке снаге према њему доведе у озбиљну ситуацију.

Али да се постигну такви резултати, та би се противфанзива морала водити врло моћним снагама, са највећом одлучношћу, и што је врло значајно, са организацијом, трупама и вођством способним за маневровање и за овакве подухвате. Совјети нису учинили оно прво а нису имали ово друго. Зато се њихова реакција на гигантску немачку офанзиву ограничила у прво време на бескрајан низ стално обнављаних напада на Орел, извођених истина врло упорно и крваво али без довољно снаге и умешности и нарочито без потребне надмоћности духовне, моралне и материјалне у односу на немачку оружану силу. Осим тешких губитака које су Совјети претрпели, ови напади нису довели ни до каквих других резултата.

Слично је било и са совјетским противнападима на немачки мостобран код Вороњежа, којима су Совјети приступили одмах по немачком заузећу овога места 7 јула. Они су се обнављали не данима већ месецима. У извесно време били су чешћи и енергичнији а затим су малаксавали и проређивали се услед изгубљене крви и материјала, да се после извесног броја дана понове са истом упорношћу али истим — поразним резултатом! И тако је вороњешки мостобран остао непоколебан и непоколебљив на левој обали Дона, као један знак више немоћи Совјета а несаломљиве воље и отпорности њихових противника.

Нападима код Орела и Вороњежа следовали су ускоро још огорченији али и још скупљи совјетски напади у пределу Ржева. Као што је напред споменуто, и отсек Ржева био је једна од оних тачака на којима су Немци предузели локалне акције у циљу побољшања фронта, а у исто време и за одвраћање пажње Совјета од Тимошенковог фронта ка се-

веру. Ова се је немачка акција завршила са пуним успехом 12 јула и врло је импресионирала Совјете, који су непрестано очекивали једну велику немачку акцију у области Москве. Зато је њихово противдејство на немачки успех било врло нервозно и убрзо добило карактер једне упорне и бескрајне али потпуно стерилне нападне акције, која није ни до данас завршена. Већ је пет месеци како та акција траје а сав јој се резултат састоји у једном незнатном угинућу немачког фронта југозападно од Валдајске Горе, у правцу Бјелија, Торопеца и Великија

мора и Кавказа, са њиховим огромним богатствима, ненакнадивим за животне и борбене потребе Совјетске Уније и њене војске, које је сваки корак његовог повлачења давао неповратно у руке непријатељу. Да и даље упорно брани ове области, маршал Тимошенко морао би што пре да заустави своје потучене армије, било да би прешао у противфанзиву, било да настане да поново стабилизује свој фронт. Његове армије требале су дакле да пројуде упорно борбу да би поново успоставиле изгубљену узајамну везу, да би се одбраниле и отресле не-

Али су разбијене армије јужнога отсека биле неспособне да изборе успех овом једном акцијом. Маршал Тимошенко то је врло добро знао. Ако би се његове армије зауставиле да покушају нову битку у ситуацији у којој су се налазиле, масе немачких пешадских дивизија убрзо би почеле да их обухватају и стежу још много чвршћим и опаснијим обручем него што су их већ стезале противничке оклопне и моторизоване снаге. Тиме би њихова судбина била дефинитивно запечаћена а са њом и судбина врло значајних територија које су штитиле.

И када му већ врховно совјетско вођство није могло ништа помоћи, постављен у дилему да изгуби и војску и територију или да жртвујући територију спасава од војске оно што се још дало спасти, маршал Тимошенко правилно се решио на ово друго. У директиви командантима својих армија он каже:

„Имате да извршите два задатка: да нанесете непријатељу што веће губитке, на првом месту у материјалу а на другом у људству, и да водите операције на такав начин да искључите могућност да вам трупе буду опколене. Ово је важније од одбране сваког сантиметра земље, када су са таквом одбраном скопчани велики губитци. Фронт се мора по сваку цену одржавати изравнат и везе између суседних трупа обезбеђене. Понос трупа команданата не мора бити у томе да сачувају своје положаје без обзира на губитке, већ у томе да се, водећи еластичну одбрану повуку кад се то не може избећи.“

Усвајајући „еластичну одбрану“ Тимошенко је успео да спасе извесан део својих трупа. Али је совјетско вођство изгубило огромне територије неопходно потребне за успешно вођење рата. Зато је Стаљин већ 28 јула издао ону значајну поверљиву наредбу да се по сваку цену обустави даље повлачење, у којој између осталог каже:

„Становништво наше земље разочарано је и губи веру у црвену армију а многи је проклињу што се повлачи на исток. Наша сретства нису неограничена. После губитка Украјине, Беле Русије, Балтичких земаља и Доњецког базена као и других подручја, наш посед земље знатно се смањило, а то значи да ми сада имамо много мање људи, мање хлеба, ковиња, мање радионица и фабрика. Отсада ми према Немцима нисмо надмоћни ни резервама у људству ни у жити. Даље повлачење било би истоветно са нашом пропашћу... Из тога произлази да је крајње време да се повлачење обустави...“

И даље се наређују најстрожије мере према свима који се повлаче или повлачење толерирају.

Али је то ипак било доцкан. Повлачење је трајало још прилично дуго време а једним делом се могло зауставити тек у дубоку јесен у планинама Кавказа.

Заузете територије Совјетске Русије

Луки. Тај безначајан добитак Совјети су платили исцрпљењем неколико својих армија како у људству тако и у материјалу, а при том нити су растеретили свој јужни фронт нити постигли какав други циљ вредан помена.

Разбијен на целом фронту и остављен самоме себи, маршал Тимошенко нашао се у безизлазној ситуацији. Он је безусловно требао да штити најбогатије и за рат најважније совјетске области Доњеца, Дона, доње Волге, Кубана, Каспског

пријатељских делова који су им били подрли иза леђа, а да без обзира на жртве зауставе главне непријатељске снаге које су надирале с фронта. Другим речима, да се лате онога истог начина дејства који се састојао у истрајању и умирању на месту, којим су совјетске снаге безуспешно покушавале да се одбране и да зауставе непријатеља у току операција у 1941 години и из пролећа 1942 кад су се налазиле у сличним ситуацијама.

КАВКАСКА ОПЕРАЦИЈА

Пред крај месеца јула, после пада Ростова, немачке и савезничке снаге отпочеле су борбе за прелаз Дона на широком фронту код Ростова и источно од њега. Око 25 јула ти су прелази већ били изборени на дужини реке од Црмљанскаја до њеног ушћа и при томе осујећен покушај непријатеља да оствари повезани одбранбени фронт на јужној обали Дона.

По прелазу Дона немачке и савезничке снаге продужиле су одмах енергично надирање ка југу и југоистоку. Њихов офанзивни маневар пивотирао је својим десним крилом на Азовско море а левим вршио широки обухват са истока. Циљ је био да се што већем делу совјетских снага онемогући повлачење ка југоистоку, између Каспског мора и Кавказа ка Бакуу. Јер су у томе правцу били повољнији услови за повлачење јачих снага него у зони западног дела Кавказа и Црног мора. У овоме циљу левоме крилу немачког фронта била је дата могућност бржег кретања, дотирајући га у јачој мери оклопним и моторизованим снагама. На њему је била и немачка оклопна армија, која је ешелоним распоредом својих оклопних дивизија у исто време штитила и леви бок целокупног стратегиског фронта јужно од Дона.

Десно крило савезничког фронта надирало је дуж обале Азовског и Црног мора и источно од ње ка фронту Кра-

снодар—Кримскаја и ка црноморској обали од Туапсе до Таманског полуострва.

Центар савезника надирало је од Батајска и источно преко Екатериновскаја и Салска ка фронту Ворошиловск—Армавир и даље ка изворном делу Кубана и Терека.

Лево крило надирало је преко горњих токова река Сала и Манича у правцу средњег и доњег тока Терека, ширећи се источно до у Калмичку степу и слане степе, Каспског мора.

Совјетске снаге давале су местимиче врло огорчен отпор, али је он био увек скршен неодољивим продорима савезничких трупа а нарочито њиховим обухватним и обилазним маневрима, који су угрожавајући им отступницу, принуђавали совјетске трупе на дања нагла повлачења. Продори немачких брзих јединица и истакнутих пешадских одреда испекали су совјетске снаге великим делом на мање груписе и њихово повлачење често је личило на бегство.

Да би бар у најпотребнијој мери олакшао критичну ситуацију ових својих снага, маршал Тимошенко бадио је из Стаљинграда две јаке оклопне бригаде у правцу горњег Манича за напад у бок левога крила немачког фронта. Али су оне овде наишле на немачку оклопну армију и биле потпуно разбијене од једне њене оклопне дивизије, која је ешелону

обезбеђивала ово спољно крило савезника.

3 августа њихово десно крило избило је на доњи Кубан заузет је Ворошиловск, 4 августа и Крапоткин, важан саобраћајни чвор на средњем Кубану а 8 Краснодар, значајан центар оружане индустрије и главни град Кубанске области, као и Мајкоп, важан центар индустрије нафте. Потом су долазила заузећа Пјатигорска, Георгијевска, Новоросијска — последње праве ратне луке Совјета на Црном мору, и других значајних места. Немци и савезници потискивали су совјетске снаге све више у планине Кавказа, где је још пред крај августа био заузет врх Кавказа, Елорус (5630 м.). Крајем октобра Немци су избили на домак два главна друма који изводе преко средњег дела Кавкаског гребена: заузели су Војно-осетински друм и приближили се Војно-грузинском друму, који од града Орзоникидзе води преко кавкаског гребена на југозапад односно на југ.

Са продирањем савезничких трупа у планине, совјетски је отпор постепено растао, благодарећи изванредним земљиним тешкоћама, оскудним и slabим комуникацијама и рђавом времену, које је у овим високим планинама наступило још с почетка јесени и отежавало веће операције нападача. Немци међутим штедећи своје трупе нису форсирали ову ситуацију. Они су постепено побољшавали

Како су текле операције на Волги

своје положаје, припремајући повољне услове за дефинитивно савлађивање Кавкаског гребена кад томе дође време. Они су подишли гребену на целој његовој западној половини и овладали у знатној мери изворним делом Терека. Према Волшкој стени они држе Владимировку и Елисту и знатне просторије источно од њих па даље ка северу у правцу Стаљинграда.

Совјети још држе градове Орчионикидзе и Грозниј на горњем Тереку и чине све напоре да ова последња налазишта нафте северно од Кавказа одрже дуже у својим рукама.

У току Донске битке, немачко наступаше кроз лук Дона ка истоку било је управљено на два врло важна географско-стратешка објекта, на Волгу и на Стаљинград. Значај њихов по Совјетску Унију и њену способност за вођења рата био је огроман. Волга је кичма целокупног совјетског саобраћајног система. Сама она са својим притокама чини већу половину речне саобраћајне мреже европске Русије и обавља половину целог речног транспорта. Нарочито је значајан њен доњи ток, који прима на себе огроман део преноса између југа и севера Русије и претставља главни пут превоза Кавкаског петролеја преко Каспског мора ка северу. Тим истим путем превози се и сав ратни материјал који Совјетима шаљу њихови англосаксонски савезници преко Персиског залива, Ирана и Каспског мора.

Значај Волге као саобраћајне артерије

Битка код Стаљинграда

Немачки западни маневар у правцу Стаљинграда развија се из лука Дона јужно и северно од града. Прво пребацивање немачких снага преко реке извршено је још крајем јула јужно од Калача, места на левој обали Дона, западно од Стаљинграда. У исто време, други делови немачких трупа пребацили су се знатно раније код Цимљанскаја и продужили надирење ка североистоку између Дона и реке Сала. Нешто доцније, јаке немачке снаге пребациле су се преко отсека реке северозападно од Стаљинграда и предузеле надирење ка истоку. Ова два крака немачких нападачких кљешта све су се јаче приближавала граду и Волги и стезали га са југа и севера, а убрзо су се повезали и нападом са запада у правцу града.

Немачки је напад имао да савлађује три зоне Совјетског отпора: на самој обали Дона при прелазу са западне на његову источну обалу; затим узастопне одбранбене линије на зони између Дона и Стаљинграда, односно Волге; и најзад отпор у самом Стаљинграду.

Совјети су међутим били изванредно утврдили све ове три зоне. Све што је вештина утврђивања могла дати било је примењено на своје простору. Основу утврђеног система чинила су утврђења и бункери од армираног бетона са плочама и покретним челичним куполама, расути у огромном броју на целој утврђеној просторији. Њих су допуњавале противколске и друге препреке, минска поља и оклопна борна кола, покретна и укопана. У самом Стаљинграду, цела варош је претворена у један утврђени систем који је обухватао скоро сваку грађевину, сваки стан, дворште, врт и т. д. Изграђени су ослонци и гнезда за тешка и лака оруђа, постављене барикаде, препреке, минска поља. Блокони зграда сачињавали су упоришта изграђена у облику тврђава, са пешадиским оружјем, лако артиљеријом и тешким топовима.

Ову до сада невиђену тврђавску организацију изванредно су појачавали и изузетно погодни месни услови самога града. Варош има врло широки фронт — око 20 км, а знатно мању дубину и наслоњена је залећем на саму Волгу. Осигурана потпуно од обиласка па чак и од обухвата, она нагони нападача на фронталан напад. Иако је река широка преко шест километара, један део артиљерије пласиран на источној обали могао је ипак ефикасно да помаже одбрану града, неизложен продорима нападача који се пробио кроз град до речне обале. Назад и та ширина огромне реке онемогућавала је сваки покушај отступања и присиљавала браниоце да се боре до последњег.

У своје нападу, Немци су продрили у три клина: јужно, северно и према центру града. Њихов се тактички распоред развио у три борбена фронта. Један је нападао на фронт града и обухватао његове бокове; други је обрзавао преградни положај између Дона и Волге јужно од града, а трећи северно, штитећи сопствене нападне трупе од бољшевичких напада са југа односно са севера.

нарочито се повећао од кад су Совјети изгубили огроман део железничке мреже Европске Русије. Најзад, она је претстављала главну саобраћајницу којом се још могла одржавати неопходно потребна веза између совјетског фронта на Дону и његовог јужног дела у области Кавказа.

По прелазу Дона, Волга се најбрже могла достићи источно од лука Дона, код Стаљинграда, где растојање између ових двеју река износи једва 80 км. Тај простор има у толико већи значај што се ту на Волги налази Стаљинград, један од највећих и најважнијих саобраћајних чворова Совјетске Уније и најважнијих центара њене ратне индустрије. Између огромног броја других фабрика ту се налазе и две фабрике топова, две муницијске и две борних кола. Ратна индустрија Стаљинграда била је од толико већег значаја, што су Совјети већ били изгубили огроман део такве индустрије у западним покрајинама Русије.

Битка Немаца и њихових савезника за продор најкраћим путем на Волгу код Стаљинграда имала је дакле троструки циљ: пресецање Волге као комуникациске магистрале од капиталног значаја; пресецање совјетског стратешког фронта и одвајање и изоловање његових центара оружане индустрије Совјетске Уније.

Погађајући овако тешко Совјетску Унију која је већ крварила из толиких рана, ова је битка изазвала у толико огорчености отпор совјетских снага и поступно се развила у једну од највећих и најкрвавијих битка овога рата.

Немачки напад био је припреман најјачом артиљерском ватром свих врста топова и калибара, и потпомаган авионом свих видова, нарочито борбеним и за обрушавање, борним колима, бацачима пламена итд., а извођен са свом потребном методичношћу и штедњом људских живота.

Пошто су продрле кроз утврђене положаје између Дона и града, немачке су снаге продужиле напад на саму варош. Продирући од једне до друге групе зграда, нападач је освајао поступно поједине бункере, утврђења, упоришта, барикаде, рушећи често кроз приближнице или варошке канале и рушећи отпорна гнезда или утврђене зграде експлозивом. Упорни заостали браниоци уништавани су бацачима пламена или ручним гранатама ударних пешадиских трупа и пионира.

Успех у нападу почео је у јужном крају града па се постепено ширио ка северу. 1 септембра немачке трупе продрле су северно од Стаљинграда до Волге и ставиле под артиљерску ватру саобраћај на њој. 11 септембра продоле су до Волге и трупе које су надирале јужно од града.

Совјетско је војство бранило град са крајњом енергијом. Огромне масе трупа и ратног материјала нагомилане су за одбрану Стаљинграда и борба се водила са нечувеном жестином. Совјети врше безброј противнапада, нарочито против северног и јужног преградних положаја, али без успеха. Сваки такав напад био је одбијен са тешким совјетским губитцима.

Немачки се напад развијао систематски, са лаганим али сигурним успехом. Штедљиве своје војнике, немачко војство није никако желело да форсира напад. Зато није било ни потребе, пошто је циљ ове операције већ био у пуној мери постигнут: Волга је пресецања као саобраћајна артерија Совјетске Уније а Стаљинград потпуно уништен као оружан арсенал њене војске. Под таквим околностима ушла је Волшка битка у зимски период операција, у коме се агонија Стаљинграда лангано али сигурно приближава своје крају.

У изложеном развоју рата на Европском Истоку у току лета 1942 извесне чињенице заслужују нарочиту пажњу. На основу њих може се добити прави појам о резултатима операција у томе раздобљу и изгледима који се отварају за будућност.

У напорима обеју зараћених страна да се почетком лета преузму иницијативу у операцијама, покушај Совјета код Харкова завршио се не неуспехом већ читавом катастрофом. Услед своје немоћи и слабе маневарске способности Совјети су били осуђени да и даље подносе вољу и закон акције које им је диктирао њихов противник.

У стратешкој дефанзиви на коју је било принуђено, совјетско војство није успело да изведе никакав позитиван контра-маневар већих размера, који би могао имати озбиљнијег утицаја на даљи ток операција или довести до потпуног прокрета. Његова активна противдејства

била су скучена по замисли и употребљеним снагама па нису довела ни до каквог позитивног резултата. Напротив, још су несразмерно исцрпљивала совјетске снаге у људству и материјалу.

Сав се стратешки успех совјетског војства састојао у томе да поново успоставе свој фронт на средњем Дону, на Тереку и гребеном Западног Кавказа и да се одржи извесним деловима у два од двадесет и четири кварта Стаљинграда. Томе је ишла на руку и потреба уређења позадине њихових противника, чији се комуникациски правац услед дубоког продирања био знатно издужио. Међутим, сви стабилизирани фронтови не претстављају ни хитне ни нарочито тешке задатке за њихове противнике, када дође време за поновне операције већег замаха.

У операцијама на јужном отсеку овога лета, совјетско је војство изменило своје методе у вођењу одбранбених битка. Уместо упорног продужавања бесциљне борбе својих пробираних снага, која се завршавала њиховим опкољавањем и уништењем, они су приступили примени еластичне одбране, — вођењу борбе док не настане опасност опкољавања, а потом журном повлачењу на позадне линије под заштитом жртвованих заштитница.

Али је примена оваког поступка дошла доцкан: томе је било места у почетку рата, када су Совјети још имали довољно територије и извора да их могу жртвовати. Сада је све то било већ при крају, па је сам Стаљин морао учинити крај таквој еластичној одбрани, наређујући поново отесудну одбрану по сваку цену и без обзира на жртве.

У тактичком погледу, ни совјетско војство ни њихове трупе нису показали нарочите позитивне резултате. Они су били врло добри мајстори у утврђивању али ретко и у одбрани утврђених положаја. То најбоље илуструје потпун пробој њиховог фронта између Харкова и Курска на ширини од преко 300 км. Тај је пробој извршила немачка оружана сила са својим савезницима за неколико дана, иако је овај део фронта био изванредно утврђиван и утврђен у току више зимских и пролетњих месеци. Исто тако пада у очи неуспех совјетске одбране на линији Доњег Дона као и на многим другим линијама у току овог дубоког савезничког продирања.

Немачка војска међутим испољила је и у овим операцијама као и у ранијим и велику надмоћност војства и оперативну и тактичку способност трупа. Она је ушла у ове операције одлично организована, бројно појачана, снабдевена новим врло моћним оружјем и одлично обучена у руковању и његовој употреби, а прожета високом борбеним духом. То је резултат њеног рада у току прошле зиме. Држећи слабе снаге на фронту, немачко је војство повукло у позадину фронта знатне делове својих трупа. Оне су се тамо на смену одмарале, попуњавале, преоружавале и вежбале у употреби новог наоружања и примени нових борбених метода, заснованих на искуствима из последњих операција.

Совјетско је војство за то време и даље исцрпљивало своје снаге у неуспешној и бесциљној зимској офанзиви, па и тиме треба знатним делом објаснити совјетске неуспехе и немачке успехе у операцијама минулог лета.

Пораз који су Совјети претрпели у овоме времену имали су за њих врло тешке последице.

Совјети су изгубили главне ослонце на Црном мору и обе базе своје ратне флоте, Севастопол и Новоросијск. Њима је остало још само једна четвртина некадашњег Црноморске обале, па и она је у опасности да са падом Кавказа буде изгубљена. То би међутим био крај и целокупне совјетске флоте у овоме мору.

Поред огромних ранијих губитака, Совјетска је Унија изгубила прошлога лета и нове велике житнице и рудна блага источне Украјине, Доњецке, Донске и Кубанске области и Кавкаског Подгорја. Она је изгубила и врло значајне центре своје ратне индустрије на овоме простору, што је у толико теже јер су и ранији губитци у томе погледу већ били веома велики и тешки.

Совјети су изгубили петролејске изворе и индустрију у пределу Мајкопа, а угрозили су им они у области Грозног и Бакуа. То пак ставља Совјете пред врло опасну кризу услед могућег потпуног губитка ових моћних извора једног од најважнијих елемената за вођење савременог рата.

Нарочито тешке последице осетиће се у Совјетској Унији услед избијања Немаца на Волгу и пресецања Волшког пута. Тиме се не само отежава довоз нафте из области Кавказа већ угрожава и цео саобраћајни систем Европске Русије, са вр-

ло тешким последицама по успешно вођење рата.

Совјетске кавкаске снаге остају отсечене и у врло тешкој вези са осталим деловима совјетског фронта и усамљене изложене су уништењу.

Нарочиту пажњу заслужује чињеница, да је летошњим операцијама угрожена веза Совјета са њиховим савезницима од Персиског залива преко Ирана до Каспског мора, којим путем долази Совјетима знатан део ратног материјала.

Совјетска Унија располаже само са три правца који је везују са спољним светом и њеним савезницима.

Северни правац иде од пристаништа Мурманска и Архангелска на Северном леденом мору и њиме воде две железничке пруге ка Лењинграду и Москви. Међутим архангелско је пристаниште, већим делом године залеђено, а железничка пруга од Мурманска води напредо са финским фронтом, местимце не даље од 60 км! Тај је правац дакле и слабе моћи и угрожен на своје најважнијем делу.

Други правац иде из Персиског залива од пристаништа Бендер Шапур и њиме води једна железничка пруга преко Техерана до пристаништа Махмудабад, на јужној обали Каспског мора. Ту се ратни материјал утоварује у бродове и превози Каспским морем а затим Волгом до потребних места. Тај је правац сада јако отежан пресецањем Волге код Стаљинграда, а у опасности је и да буде сасвим онемогућен у случају пада Кавказа у немачке руке.

Трећи правац води од Владивостока сибирском железницом до Москве. Али његова употреба зависи у потпуности од воље и држања Јапана, јер бродови са материјалом за Совјете могу стићи у пристаниште Владивостока само кроз Јапанске воде и уз толеранцију јапанске владе. За сада Јапан још није у рату са Совјетима и совјетски бродови под совјетском заставом крцати ратним материјалом могу долазити у Владивостошко пристаниште. Али докле ће трајати овакво стање не може се знати. Јапан сада није у рату са Совјетима али је он важан члан Тројног антикомунистичког пакта и у савезу са Немачком и Италијом.

Совјети су дакле у врло тешкој и неизвесној ситуацији. Великим губитцима територија знатно су смањени њихови извори у животним сретствима и сировинама потребним за живот и вођење рата. Са друге стране у опасности су да изгубе и оне оскудне везе са спољним светом којима још располажу и којима им стиже помоћ од њихових англосаксонских савезника у храни и ратном материјалу. Наравно у колико су њихови савезници у стању да им ту помоћ укажу, у колико имају добре воље и — у колико то допусте Осовинске подморнице на свим Океанима.

Једном речју совјетски је ратни потенцијал већ опасно смањен, везе са савезницима несигурне а могућности даљег, нарочито дужег вођења рата врло неизвесне. Они иду у сусрет мрачној будућности.

На супрот томе, положај Немачке и њених савезника, благодарем успешним у току прве две године рата, неизмерно се појачао и учврстио. Немачка је прошлога лета ушла у другу годину рата на Европском Истоку много јача по броју трупа, људства и ратног материјала него икада раније. Нема никакве сумње да се и за летње операције 1943 године њене снаге могу само појачати. Она и њени савезници имају на расположењу скоро све изворе и сву индустрију Европе. Са пространим и богатим земљама које су освојили прошлога лета, они су знатно повећали већ огромне територије освојене у борби са Совјетима у 1941 години.

Организујући одмах и врло успешно ове просторије, Немачка је неизмерно проширила могућности своје и својих савезника и обезбедила довољне количине животних потреба и сировина за своју војску, народ и целу Европу. Немачка је дакле знатно појачала свој ратни потенцијал и потенцијал својих савезника и обезбедила себи могућност за вођење дугог рата. А то је био један од главних циљева њених операција на Европском Истоку.

На поређењу изложеног положаја Совјетске Уније и положаја Немачке и њених савезника треба заснивати предвиђања за даљи ток рата и будућност.

Армиски генерал
Милутин Ђ. Недић

Наше село и наша држава

Земља и земљорадници чине материјалну и хуману или људску основу државе и народа. Држава може пронасти. Али, до год сељак држи земљу у рукама, не може пронасти нада на обнову државности. Није било народа, који није дошао до своје државе, ако је само сачувао своју земљу у рукама.

Зато је апсолутно тачна мисао: Чија је земља тога је и отаџбина.

Са друге стране, сељаци чине и биолошку основу народа и државе, јер су градови често људске гробнице или бар ретко стално пуне колевке, док су села увек пуна колевка народа.

Према овим непобитним чињеницама ми морамо подесити сво-

ју општу државну политику и посебно своју аграрну политику, јер смо то у прошлости потпуно занемарили. Премазећи преко ових чињеница, ми смо пустили да наше село падне у материјалну беду и остане ван круга савремене просвећености.

Сав наш горњи ред, који је владао државом, гледао је на село очима потрошача, чија је једини брига да дође до сељака производа по што нижој цени, не старајући се хоће ли сељак за свој производ добити равну вредност у производу града, који њему треба и свађујући, у исти мах, терете државне управе, у колико се више може, на село, непосредно или посредно.

Некад ће у недоумици и чуђењу читати наши потомци:

да је наша Народна банка у једној години дала на 75% сељака у држави 50 мил. Динара кредита, а на танки слој индустријалаца и трговаца 1.500 мил.

да су наши сељаци плаћали приватним банкама некад и 40%, а некад мање од 20%, док су зеленаши некад узимали од сељака и 500%;

да се клавир царинио као и плуг;

да се на неколико градских позоришта давале субвенције до 20 милиона динара, а на сељачка дилетантска позоришта ништа;

да је наш буџет Министарства пољопривреде износио 59 до 130 милиона динара или 1/4—1% општег државног буџета;

да се ударала некад извозна царина на жито, како би танки горњи ред дошао што јефтиније до хлеба, док се допуштало да шака индустријалаца, већином туђинаца, путем царина и картела, страховито поскупује производе потребне селу за производњу пољопривредних добара;

Нека буде доста, јер би се списак наших грехова према селу могао да продужи.

Као последица свега овога, дошло је невероватно осиромашење сељака. Али није оно само. С њим упоредо јачала је равнодушност према таквој држави и расла мржња, некад болесне, па телешке природе на горњи ред, који је овим путем водио државу.

Било је бољно посматрати како најродољубивије сељаштво на свету губи веру да у границама своје државе, коју је оно само створило, може дочекати могућност бољег живота. Дефектизам још није био потпуно захватио душу нашег села, али је узео да је озбиљно нагриза. Настало је било крајње време да држава свој став према селу измени.

Да овај кобни развој заустави и за будућност искључи, селу се мора политички и друштвено дати оно место, које му припада, по његову значају за народ и државу, као чувару њихова тела, материјалној и биолошкој њиховој подлози.

Зато је потребно да се спроведу ове мере:

1. Земља сме припадати само сељаку. Земља не сме ни у ком виду постати предмет спекулације. Мора се потпуно спречити надирање новчаног капитала на земљу, земља не сме постати средство за пласирање капитала, који долазе са сектора, који са земљом нема никакве везе.

2. Ни сељак не може имати земље колико хоће. Мора се за сељаке увести максимум земљишног поседа. Тај минимум мора да буде разнолик: мањи у близини градова, у крајевима уз подесне саобраћајне везе, у плодним, брдовитим и забатним крајевима.

3. У исти мах мора се заштитити минимум сељачког поседа, што код нас иле није било спроведено на целом подручју државе.

4. Спровођењем комасације да же се принос земље за 20—25% у средњу руку, односно када се површина поседа за толико повећава. Зато се с највећом енергијом мора гћи на овај посао.

5. Мора се спровести исушивачне мачвари, дренаже мукрих њива, ливада и напашање сувљих земаља.

Ово ће бити могуће брже

спровести у вези с увођењем опште обавезе рада.

6. Велики део опустошених шумских терена треба разделити сељацима у својину, да их пошуме.

7. Не вреди сељацима имати земљу, ако се води државна економска политика тако, да она сељацима гони са земље или да он на њој само животи у материјалној беди и духовном мраку. Зато држава мора своју привредну политику подесити према интересима села тако да интереси села не буду жртвовани крупним приватним интересима, а, на другој страни да сама државна финансијска политика не спровди се у корист горњих редова, нити да то чине градови, у оквиру своје аутономије.

Највиши је интерес града: индустрије, трговине, заната, слободних интелектуалних занимања, чиновништва, да се дигне потрошачка снага села. Горњи ред мора умањити своје прохтеве и уживање свију врста да се омогући благодетно оснажење потрошачке моћи села, на којој јединој може код нас чврсто поцети трајно благостање о узлаз друштвених редова и друштвени мир.

8. Да се то постигне, мора се организовати и самостални државни пољопривредни кредит за кредитирање сељачког задругарства и појединача сељака.

9. Да би се сузбио утицај крупног капитала на вођење државне политике, према њиховим интересима, сва велика предузећа морају се подржавати.

У другу руку, мора се онемогућити слободном средњем и малом капиталу да вештачким гомилањем капитала (картели итд.) дође до политичког утицаја, који је вршио крупни капитал и уједно да непосредно испишава село.

10. С истога разлога треба подржавати сва друштва за обезбеђење и све крупне банке. Држава је показала да ту врсту послова уме с успехом водити.

11. Све водене снаге морају остати у рукама државе, као властито наследство, које се не може одступити, већ само на у потребу, искорисћивање под контролом државе дати приватним лицима привремено.

12. Држава је дужна да обра-

вати велику пажњу сеоском задругарству, кредитирајући га у велико и до: само нема својих средстава, прапаирајући га утврђеном својим и уводећи у улогу задругарству у школске програме.

13. Била би велика грешка наметати селу обавезно задругарство. Носиоци напретка су увек одабрани појединци. Вредност тих способних појединаца смањује се, удвоје ли се силом с једноспособна добива се просек, неспособни појединци баљаст способноима. Ово је и наше искуство. Најмања успеха показале су код нас обавезне задруге, основане по уредби о Аграрној реформи. Ваља пусти да се слободно удружују људи који су и способни и настројени задругарским духом. И најспособнији појединац, настројен индивидуалистички интересом и силом у задругу, постаје опасан за задругарску мисао.

14. Задругарство се мора демократизирати. Законом се мора заштитити да водеће личности у задругарском покрету постају партиски прваци, посланици, кандидати.

15. Берза са пољопривредним производима мора се затворити. Држава мора сељацима обезбедити стабилне цене на унутрашњем тржишту. Како се може спровести кад је на роторској житној берзи цена пшенице била 1923 год. 22.64 марке, 1934 г. 6.21 м., 1935 г. 9.86 м., 1937 г. 12.25 м., а 1938 г. 6.98 м.?

Не сме се допустити да спекуланти, који никад не умеју разликовати једну врсту жита од друге, одређују цену плодова сељачких напора и одрицања.

16) Мора се наставити грађење житарица у пасивним крајевима, али и грађење великих сијоса у житарским крајевима, како би сељак могао у њих положити своје жито, не продајући га у бесцење трговцу, а до коначне продаје послужити се кредитом, који би на основу уложнице на жито, добио.

17. Пољопривредна служба мора се дебиократизирати.

а) Потребно је основати Пољопривредну Академију, чији би чланови били претставници пољопривредне науке, успели у правним државних добара и школских имања, најуспешнији претставници пољопривредне службе и најодличнији практични економисти.

Задања ове Академије била би да проучава услове пољопривредне производње (тло, поднебље, тржиште); да утврђује и разграничује поједине пољопривредне реоне и прилагођује у њима производњу посебним месним условима; да проналази путеве за њихову примену; да изграђује програм пољопривредне наставе, најподеснији за наше прилике, као и програм пољопривредне пропаганде; да испитује које би се непознате биљке могле код нас увести с успехом и гајити; да издаје добра научна и популарна пољопривредна дела и списице.

О свему овом Академија би имала да даје Министарству пољопривреде своје предлоге и мишљење и сугестије, сарађујући у исти мах с јавним мњењем. Министарство пољопривреде не би смело предузети ниједног важног корака, пре но што би питало за мишљење и Академију.

Тако би у бирократску установу Министарства пољопривреде нашао приступа и чисти научни дух који је стајало у кретању и превирању, и реализам практичних пољопривредних радника, с богатом ризницом њихових искустава. Кроз Министарство пољопривреде просторио би свежи ваздух наших поља и освежио канцеларијску мемлу.

б) Код свега овога имала би се дати реч саветодавна и представничтва пољопривредних интереса; Пољопривредним коморама и задругним савезима,

Не смемо више чекати на догађаје, чији развој не зависи од нас, већ морамо приступити одмах организовању нашег националног живота на новим основама у духу новог времена. У том погледу решење нашег сељачког питања долази у први ред; од њега се мора поћи да бисмо зидали на здравим и чврстим темељима.

Али зато је потребно свестрано и темељно проучити цео сплет питања, извршити анализу чињеничног стања, па тражити реална решења, водећи рачуна о посебним приликама нашег живота, о степену нашег економског развика, као и нашем положају у европској економској заједници.

У том смислу потребно је затим предвидети цео један систем организовања и дириговања наше економије и наше пољопривреде у њеном оквиру. А биће потребно можда створити и један план са мерама аграрно-политичке природе с обзиром на потребе и могућности садањег момента, које би припремале терен за завођење новог економског поретка у целини.

„Српски народ“, да би допринео расветљавању ових проблема, доноси погледе једног одличног познаваоца прилика на селу, који је не само стручњак, него живео годинама на селу и радећи сам земљу, стекао је драгоцену искуство.

Никаква темељна реформа не би се смела извести, док се ова тела не би саслушала.

в) Кад би била реч о врло замашним питањима чије решавање задира дубоко у интересе села, оквир консултовања ваљало би размакнути, питајући за савет и месне задруге, покрајинске савезе, среске одборе, кад се оспнују у оквиру народне самоуправе.

Ни под најуспелијим парламентарним режимом нису чланови парламента били никада пуни претставници интереса села. Потребно је да се створи непосредна веза између народа и врховне извршне државне власти мимо Парламента.

Могло би се приговорити да би вршење овакве опсежне консултације успорило брзину спровођења потребних мера. Дуго не би, јер је и сам пољопривредни процес спор. Али, кад и би, богато би се то исплатило, јер би се после проучавања свију мишљења, свако питање осветлило са свију страна и наша средња црта, па избегло претераностима и застрањеностима. А, на другој страни, ово би била непроцењива школа за све учеснике консултовања, у којој би се учили различити и решавати о великим питањима привредног живота.

г) За рад на терену у сваком срезу имало би се поставити два среска економи. Један би свршавао канцеларијске послове, а други би био радник на терену у сталном додиру с народом.

18. Не треба за унапређење наше пољопривредне културе огромних жртава новчаних нити се тражи изузетно много времена. Велики успеси могу се постићи у сразмерно кратком времену и сразмерно малим издацима, захваљујући великој даровитости нашег сељака, његовој знатној духовној покретљивости и његовој силној потреби да повећа принос своје земље. Примера ради навешћемо само неке мере.

а) Установа угледних ратара би унапредила пољопривреду уз незнатне издатке. У свакој општини ваљало би наћи неколико сељака, који би пристали да раде своју земљу под надзором другог среског економи. Он би радио у оквиру сељачких могућности, примењујући само оно што би могао поднети сељачков буџет или оно што не стоји ништа, но је реч једино о дугом значењу рада. За опите добијао би од државе, општине, округа ствари у природи: семе, вештачко ђубре, по неку траву, замене за силосе и јаму материјал за запрашивање, за прскање, карту за пољопривредну изложбу, екскурзију како које године.

Све тековине науке, па ма биле најреволуционарније прима наш сељак невероватном одлучношћу кад му се само принесу под очи да се о њиховој корисности у пракси увери као и о могућности примене материјалном снагом сељачком. Сељак не верује само голим речима, с пуним правом и нема средстава да врши опите, који можда не би успели. Кад би се провеле опште мере за правку стања на селу, које смо

навели па сељак појачао своја средства, он би постао смелији у окушавању новина.

б) Установа пољопривредних шегрта је моћно оруђе пољопривредног напретка.

Сваке године ваљало би послати 1000 младих сељака у иностранство, где би годину дана радили практично код напредних сељака.

Тако бисмо сваке године дошли до 1000 пионира пољопривредног напретка. Да смо тако радили од 1919, сад би смо их имали 20.000! Вредело би нам далеко више од свију ратарских школа.

в) Ваљало би у оквиру наше државе увести замишљање синова. У Немачкој и Чешкој послао би сељак свога одраслог сина неком сељаку у земљу, онај њему свога. Опет се пази на то да се деца шаљу у крајеве са сличним условима производње. У туђем крају увек се нешто ново види и у туђој кући научи се слушати.

г) Ратарске школе морају се преустројити да не избацују погоспошене сељаци и будуће ситне земљопоседнике. За то треба доје. Начин живота у школи за време учења, мора одговарати начину живота нашег сељака (одело, храна, рад). Свршеним питомцима се не смеју издавати никакве земленице. За то треба доје. Начин живота у школи за време учења, мора одговарати начину живота нашег сељака (одело, храна, рад). Свршеним питомцима се не смеју издавати никакве земленице, на основу којих би могли тражити приватно или државно намештење.

д) Пољопривредне изложбе обавезно покрајинске и месне, екскурзије, утакмице у раду (берби, жетви, косидби, орању итд.), прослава дана жетве, села са предавањима, сеоским филм, летци који обрађују поједина питања из живота села и сличне акције послужиле би и умножењу стручног знања и снажењу општег сељачког сталешког морала.

е) Држава мора посветити бригу дизању друштвених центара на селу — сељачких домова, у којима би наше кров над главом културне и привредне организације села; задруга, читаоница, књижица, певачко и тамбурашко друштво, дилетантско друштво позоришно, сала за забаве и предавања.

19. Здрављу села мора и држава и самоуправа посветити сву бригу него досад. Лекарни, амбуланте, бунари, цистерне, водоводи и безводним крајевима благодетно ће утицати на здравље села. Реформом апотекарске службе има се селу омогућити да дође по ниској цени до лекова.

Организацијом здравствених за доуга постићи ће се да сва здравствена служба не падне на терет држави а кад се спроведе општа радна обвеза, моћи ће се или самим или делом без терета за државу градити водоводи, цистерне, бунари, здравствени домови, амбуланте.

20. Исто тако се сељацима мора олакшати лечење стоке, цепенље против зараза, обебеђење од штете у случају скапавања остварењем амбуланта и организација и обезбеђења.

(Наставак на 14-тој страни)

КИТ НА ПЕСКУ И МЕДВЕД У КАВЕЗУ

Генерал Жиро тврди да је врховни заповедник осовинских снага у Тунизији генерал обрст фон Арним на туниском ратишту већ нагомилао 70.000 војника. Према вестима из Њујорка, америчко-британска војска у Француској Северној Африци броји 140.000 војника. Један део тих дивизија мора да чува хиљаде километара обалске линије Алжира и Марока, један део мора да чува од немирног становништва хиљаде километара саобраћајних веза, а један део мора да врши окупаторску службу у запоседнутим градовима, где се арапско становништво бунује против англосаксонских „ослободилаца“. Ипак, Ајзенхауерова армија на туниском фронту, ни после одвајања тих дивизија за позадинску службу, није мања од осовинске. Али Ајзенхауер остаје у дефанзиви.

тона бензина: количина, која би била довољна за највећу активност Ајзенхауерове авијације, моторизованих трупа и аутомобилских комора у току девет месеци.

Бензин није стигао. Ајзенхауер и даље остаје у ставу кита на песку. Он не може чак ни да одбрани своје базе и складишта од осовинске авијације. У току два месеца рата на афричком тлу Ајзенхауер је изгубио 265 авиона. За исто време Монгомери је имао губитак од 172 апарата. Дакле, Северна Африка је за 60 дана прогутала 437 англосаксонских авиона, од којих 307 енглеских и 130 америчких. Ово је веома карактеристично. И поред свих америчких тврђења да су створили моћну авијацију, они ни сада немају довољно пилота, ни авиона за подупирање свог операционог подухвата.

монстрације. Оне бију. Нарочито тешко погађају непријатеља на морима. Развој атлантске битке претставља слику постепеног освојења океана од стране немачке морнарице, јединствену у историји рата.

Године 1939 та морнарица је морала да се бори за Северно Море између европске обале и Британских Острва. Освојивши то море, немачка поморска снага, уз помоћ ваздухопловства, завладала је поморским простором око Британских Острва. То је био задатак 1940 године. Године 1941 Немачка је изградила поморске базе на целој дужини од Северног рта до шпанске границе и извршила је освајање источног дела Атлантика од Африке до области вечитог леда на северу.

ПРЕОКРЕТ У ПОДМОРНИЧКОМ РАТУ

У 1942 години немачке подморнице пошле су у поход према америчкој обали. Оне су нападале непријатељски саобраћај у територијалним водама Канаде и С. А. Д., као и у Карипском Мору. Шта више, оне су се увукле у делту Мисисипија и у реку Светог Лаврентија. Прошле године постигнут је револуционарни преокрет у подморничком рату, јер су подморнице постале независне од обалских база и добијају целокупно снабдевање од транспортних подморница. На тај начин подморнице су добиле могућност да продру у све делове Атлантика, да обиђу Африку и да маневришу код Мадагаскара. Са северо-истока операцијска зона јапанских подморница, протегла се до Мадагаскара, па у западном правцу иде све до Калифорније. На тај начин је направљен појас смрти који одваја Америку од ратишта у Европи, Азији и Африци.

Зато је Стајиново ратиште одвојено од извора снабдевања. Бели медвед налази се у кавезу. Са три стране је затворен зидовима од океана и пустиње, а са стране — решетком европског фронта. Он покушава да сломи ту решетку. Њему полези за руком да савије неку шипку, али челична решетка стоји несаломљива и брани белом медведу пут у Европу.

Кроз завејане пределе на Источном фронту напредује једна немачка колона

Борба која се води на Истоку има све особине зимског рата на широком простору. Користећи се искуством из прошле године, немачка војска је организовала одбранбени систем, који се у току последњих осам недеља совјетске нападне акције сјјно показао.

СИСТЕМ ОДБРАНЕ НА ИСТОКУ

Тај систем се састоји од предње зоне, у којој су организовани положаји у виду жејева, кокарди и острва. Жеж је мали си-

Командант једне немачке подморнице прича, по повратку са путовања, свом другу како је потапао англо-америчке бродове из конвоја

(Foto: Belgrader Bildagentur — 3)

тем у који се може бранити на све четири стране. На њему треба да се задржи мали истурени одред у случају непријатељског продора. Већи систем одбране у околном стању добио је назив кокарде. А још веће одбранбене зоне називају се острвима. На таквим острвима одбрана може да траје месецима, као што је прошле године био случај код Холма, а ове године код Великих Луки.

Ови жејеви, кокарде и острва имају задатак да ометају надзирање непријатеља и да се бране док европске трупе друге зо-

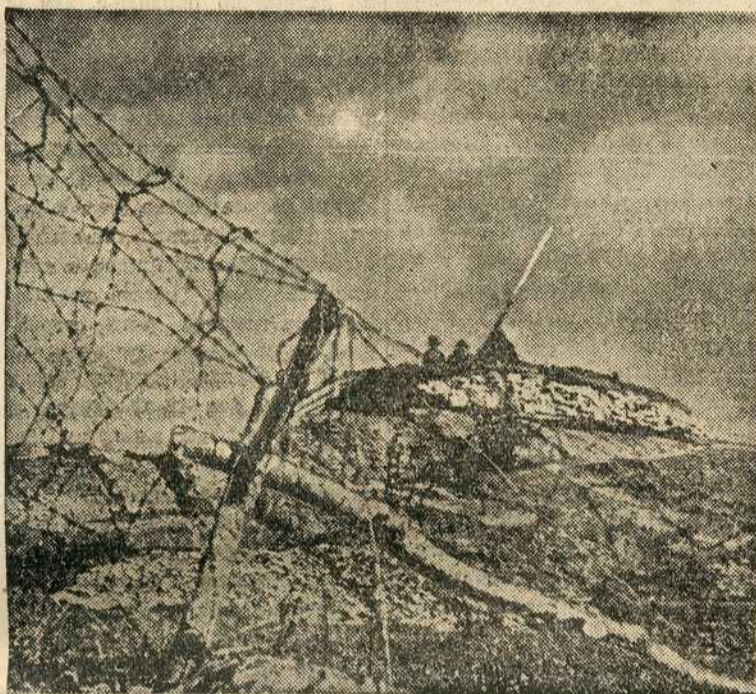
не одигравају на дубини 10—20 километара, док на средњем отсеку простор достиже 30—40 километара, докле на јужном делу фронта гипка одбранбена тактика може да се примењује на још већој дубини.

Бољшевици јављају о извесним успесима на Донском фронту и на Кавказу. Ако погледамо мапу, онда видимо да је на неким секторима борбена линија повучена према оној првобитној пред почетак совјетске офанзиве. Али нигде помицање те линије није прешло дубину одбранбене зоне. И зато су совјетска и англосаксонска ликована због тобожњих успеха преурањена. Код гипке одбранбене тактике Немаца сваки почетни успех непријатеља може да буде и почетак његове катастрофе. То се већ дешавало безброј пута, то ће да се деси и сада.

Наравно, морамо бити свесни да се води тешка борба. Морамо бити свесни да се на Источном фронту бољшевичка војска упиње из последње снаге како би извојевала неки успех. Али успеха нема, и зимски фронт Европе стоји још чвршће него прошле године. А у прошлој години он је био несаломљив.

Све што причају и пишу Англосаксонци о тобожњим успесима Совјета је најбезобзирнија пропаганда. То чак није више ни пропаганда, већ само агитација. Циљ пропаганде је да убеди друге у оно што пропагатор сам верује. Агитација има задатак да створи расположење које је по агитатора корисно а које нема ничег заједничког са истином. Англосаксонци ни сами не верују у неко побољшање ситуације на Источном фронту, и зато све што раде преко радија — то је само цинична агитација.

М. Војновић

Једно утврђено гнездо на норвешкој обали

Бити у дефанзиви није никаква срамота. Бити у дефанзиви у неким случајевима није ни грешка, али прећи у дефанзиву после наговештавања муњевитог заузимања целе североафричке обале, — то је срамота, која доказује постојање неке операцијске грешке.

ГРЕШКА АЈЗЕНХАУЕРА

У чему се састоји грешка Ајзенхауеровог подухвата? Неизвежаност америчких војника, слабо образовање америчких официра, лош квалитет америчког ратног материјала трзавице између америчке и британске команде, замршеност политичке ситуације у Алжиру и Мароку, где се сукобљавају интереси С.А.Д. и Британије, интереси америконофила Жироа и англофила де Гола, интереси издајничких Француза и интереси Петенових Француза, — све то објашњава пасивност Ајзенхауерове војске. Американци, који још нису свршили ни основну школу рата, ни су очекивали те силне тешкоће. И зато су улетели у луду афричку авантуру, од које су очекивали брзе и грандиозне стратешке добите.

Али, највећа грешка Ајзенхауеровог операцијског плана је у томе што је он превидео тешкоће у снабдевању својих трупа. Његова војска лежи као кит, кога је море избацило на песак. Жалосна слика немоћи!

Море, које је требало да буде веза између инвазионе војске и домовине, постало је непроходна брана на том путу. Немачке подморнице на океану и осовинска авијација изнад алжирских лука онемогућавају довоз ратног материјала, хране и горива за англосаксонску војску.

Та војска сада је нарочито погођена уништењем читавог конвоја, који је из Тринидада за Северну Африку носио 200.000

Као што се то увек дешава у операцијама које предводе Англосаксонци, сав терет борби у Африци натоварен је сада на леђа оних неколико пукова француских уробеничких трупа, који су, због издајства алжирских јевреја, морали да стану на страну Англосаксонаца.

НЕСПОСОБНОСТ АМЕРИКАНАЦА И ЕНГЛЕЗА

Ово поверавање најтежих задатака у Јужном Алжиру француским трупама могло би се до некле објаснити тиме, што су ти војници навикли на климу и топографију тог ратишта. Али интересантно је, да тим трупама генерала Жироа Англосаксонци дају модерно оружје, већ их шаљу у борбу са оним француским оружјем предатне производње, које је исто толико немоћно пред модерним оружјем Немаца, као што је прангија немоћна пред топом.

Посматрајући ток америчко-британског подухвата у Северној Африци, видимо да су Англосаксонци били неспособни да изврше муњевити напад, да су изгубили сва преимућства иницијативе, да пате услед неоспорне надмоћности Осовине у ваздуху и да су осетили огромну надмоћност осовинског оружја у биткама у којима су изгубили хиљаде заробљеника, 70 тенкова и 40 топова. Адмирал Кенингем чини све напоре како би пресекао пут између Сицилије и Туниса; он не шаље само ваздухопловне формације у нападе на тај пут, не само лаке поморске снаге, већ и тешке ескадре. На пример, ових дана је из Гибралтара испловила у правцу истока флота састављена од бојних бродова „Нелсон“ и „Ролин“, шест естарипа, осам разарача и неколико носача авиона. Али ни та поморска демонстрација није пометела саобраћај између италијанске обале и туниских лука. Осовинске снаге не праве де-

Победничка немачка ваздухопловство

Година дана оштрих борби и великих успеха

Првих месеци године 1942, немачка оружана сила налазила се на Источном фронту у тешким одбраненим борбама. Изгледало је као да се необично јака зима удружила са Совјетима. Друмове и пруге завејале су снажне вејавице и покриле поледицом, угрожавајући целокупно снабдевање бораца. Брзо пребацивање јачих јединица камионима и во-

примерно потпомаган од ваздухопловства, он је убрзо напредовао. У гоњењу без предах, при чему су ловачке и борбене ваздухопловне формације потпуно потисле совјетску авијацију, непријатељ је одбачен на морску обалу. Керч био је потпуно очишћен од непријатеља већ 22 маја.

Почетком јуна отпочео је на-

Написао
ваздухопловни генерал
Кваде

ваздухопловство уништило 54 непријатељска борна кола.

У битци код Харкова, упркос великог броја совјетских авиона, немачко ваздухопловство одржало је надмоћност у ваздуху. Само на овом сектору фронта обо-

цама, тако да је онемогућило непријатељским заштитницама јачи отпор.

Ваздухопловство је пратило надируће армије приликом њихових победоносних наступања преко Дона и Волге, потпомагало брзо наступање после пада Ростова, ка Маничу и Кубану, у свима нападима, и онда када је непријатељ погазио планиниј, и када се докопао планинских и шумовитих предела Кавказа.

На Тереку, и у простору северно од Туапсеа, било је, за последњих месеци, тежиште борби на копну и у ваздуху. Северно, у Стаљинграду и у читавом простору око града, за време тешких борби, ваздухопловство је дејствовало на све објекте на фронту и иза фронта. Сталним нападима биле су изложене све саобраћајне везе непријатеља, првенствено саобраћај на Црном и Каспијском Мору, као и на Волги. И на средњем и северном отсеку Источног фронта, услед снажних напада, непријатељ је претрпео најтеже губитке у својој позадини. Стално су нападане непријатељске колоне у маршу, у простору источно и јужно од Валдајских Шума, мурманска железница и лука Мурманск. Велики део енглеско-америчког ратног материјала уништен је приликом ових напада. Остаци разбијеног конвоја, који су избегли торпедима подморница, пали су као жртва бомби борбених авиона.

Подморнице и ваздухопловство били су верни савезници против Енглеске. Напади немачких авиона били су у првом реду уперени против важних објеката у лукама Енглеске. Борба подморница успешно употпуњена сталним нападима ваздухопловства на докове, бродоградилшта и лучка постројења. Резултати ваздушних извиђања, на стотине километара преко мора, били су драгоценци за подморничку акцију. Напади борбених авиона и бор-

бених авиона за обрушавање на поморски саобраћај око Енглеске били су крунисани успехом.

Поносне успехе постигли су ловачки авиони, ноћни ловци и противавионска артилерија приликом одбране квартова за становање немачких градова, које је енглеско ваздухопловство нападало са променљивом јачином. Сам енглески министар ваздухопловства Синклер, признаје губитак 1422 енглеска апарата, за првих девет месеци 1942, и то једино над Немачком и Северном Европом. Тај број оборених енглеских апарата, претставља само делимично признање, али је ипак доказ како је јака немачка одбрана са земље и у ваздуху.

Од многобројних борби, приликом покушаја енглеских напада над Каналом и запоседнутим областима, указаћемо само на два велика успеха, које је постигло немачко ваздухопловство у сарадњи са морнарицом и копненом војском: Пролаз великих јединица немачке ратне морнарице, „Шарнхорста“, „Гнејзенауа“ и „Принц Еугена“ кроз Канал, на дан 12 фебруара, и потпуно неуспели покушај енглеског искрцавања код Диепа, 19 августа прошле године.

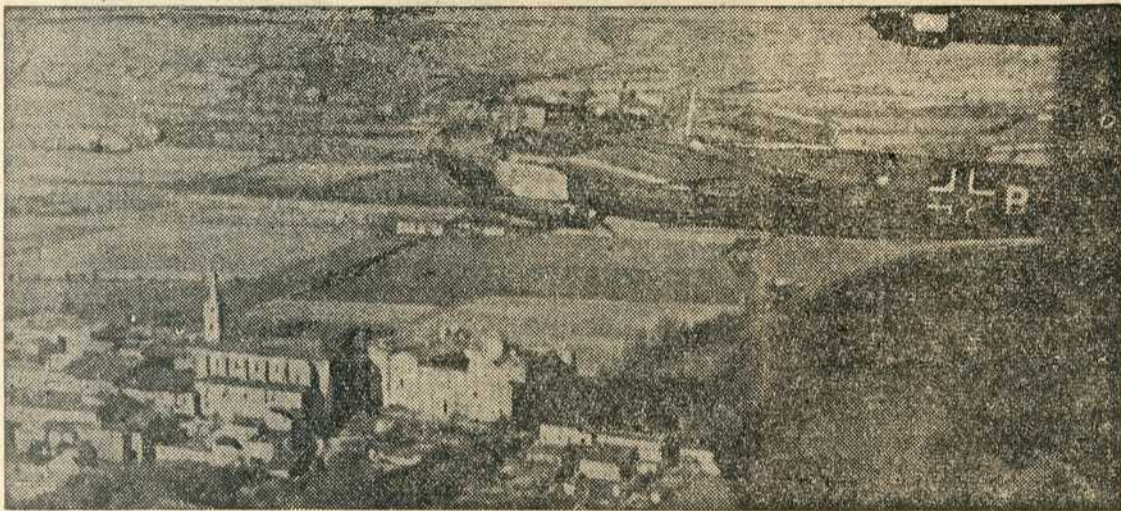
Том је приликом енглеско ваздухопловство, по властитом признању, изгубило у првом случају, 12 фебруара, око 20 од сто авиона, а није постигло ниједан погодак на ова три ратна брода. Диеп је плаћен са 127 авиона, док су немачки губитци износили само 35 апарата.

И на Средоземном Мору и у Северној Африци, ваздухопловство дејствује у тесној сарадњи са копненом војском и ратном морнарицом. Почетком 1942, трупама сила Осовине супротставио се бројно надмоћнији непријатељ. Немачко-италијанске ваздушне снаге успеле су у сталном низу напада, да искључе дејство непријатељске авијације на Мати, и тиме су створиле предуслове за пребацивање нових појачања у Африку. Почетком офанзиве, 25 маја, ваздухопловство је концентрисало своју главну делатност на заштиту војске. Оно је пратило и потпомагало победносни поход генералфелдмаршала Ромела, који се тек код Ал Аламениа зауставио.

Бир Хахеим, Тобрук и Марса Матру обележавају и за ваздухопловство врхунац успеха на овоме фронту. Када је крајем октобра прошле године, започела офанзива девете енглеске армије са надмоћним снагама, ваздухопловство сила Осовине било је у могућности, да заштити од непријатеља покрете сопствених трупа.

Енглеско-амерички експедициони корпус, претрпео је приликом искрцавања у Северној Африци тешке губитке, као и у борбама које су се развиле у Тунису.

Немачко ваздухопловство, у сарадњи са војском и ратном морнарицом, постигло је прошле године огромне успехе. Оно је и даље вршити своју дужност до коначне победе.

Европско небо слободно је за немачке авионе

зом, на угроженом делу фронта било је повремено онемогућено. Преко потребна храна и муниција достављала се са великим тешкоћама.

У тим се критичним тренутцима, ваздухопловство, као оперативна резерва виших команди, истакло нарочито.

Увек спремно за акцију, независно од саобраћаја на копну и стартујући при најневољнијим приликама, оно је било свуда тамо, где је помоћ била нарочито потребна. Зборишта оклопних борних кола и резерви непријатеља, батерије и концентрације трупа иза борбене линије, склоништа и депои, железничке станице иза фронта, били су најважнији објекти ваздухопловних напада. Њихово уништење донело је борбеним дивизијама на копну знатно растерећење.

Немачко ваздухопловство успело је да онемогући намераване совјетске нападе у самом почетку, или бар смањило њихову борбену снагу и жестину. Јединице транспортних авиона учиниле су за време зимских месеци драгоцене услуге. Оне су трупама у борбеној линији доносиле појачања и оружје, муницију и храну, и то у доба када су сва друга саобраћајна сретства подбацила. Рањеници су преносени за неколико сати из борбених линија у болнице, тако да велики број бораца има да захвале за свој живот и здравље посадама „Ју 52“—апаратима.

Борбени, ловачки и транспортни авиони потпомагали су и осигуравали трупе генерала Шера, које су надмоћне совјетске снаге држале три месеца опкољене и тешко угрожавале, све до почетка маја, када је успостављена веза копненим путем.

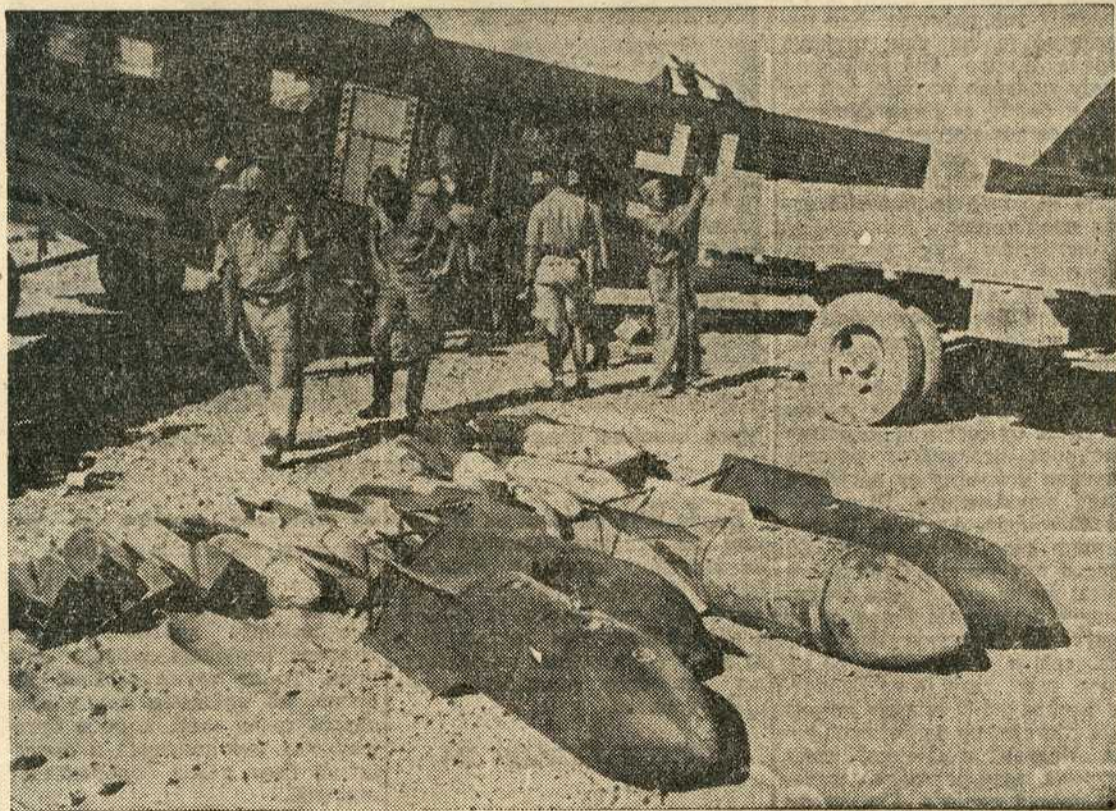
Пролеће 1942, повратило је на ново слободу оперативног кретања немачке оружане силе. То се у првом реду показало на југу, на Криму. На дан 8 маја отпочео је велики напад у правцу Керча,

пад на Севастопољ. Стални напади ваздухопловства на бродове на Црном Мору, као и на све важније луке, осетно су ометали совјетско снабдевање опседнуте тврђаве. За време напада, велики број бомби бачен је на тврђавинска постројења, помажући гађање немачке артилерије. Совјетска авијација била је тако онемогућена, да је свака помоћ опсађенима споља била немогућа.

Дејство немачког ваздухопловства било је одлучно и за време велике офанзиве, коју су предузели Совјети у простору око Харкова. После првих привидних успеха, она се свршила поражавајуће, приликом којих су формације немачких борбених и ловачких авиона, у сталним нападима, уништиле опкољене непријатељске армије. После велике битке борних кола, дошло је до преокрета 17 маја, када је само

рен је 538 непријатељских авиона. Још много раније, пре пада Севастопоља, немачко ваздухопловство било је у стању, већ у месецу јуну, да у тешким одбраненим борбама укаже помоћ на средњем отсеку Источног фронта и на Волхову и да у знатној мери допринесе, што непријатељ није постигао успех.

На три дана пред пад Севастопоља, 28 јуна, отпочеле су велике операције у простору Харков—Курск. У невероватном нападачком налету, оне су довеле до пробоја совјетског фронта у ширини од 500 километара. Недељама је трајао напад, и у оштрим борбама прогоњен непријатељ, који је претрпео тешке губитке. Ваздухопловство је и овом приликом постигло одлучујуће успехе, нарочито нападајући непријатељске колоне на прелазима преко река, раскрсница

Авионске бомбе на афричком ратишту

(Foto: Belgrader Bildagentur—2)

Пољопривредни радови у јануару

НА ДОМУ

Попиши целокупну имовину и сведи рачуне за протеклу годину. Састави план за обраду земље и за све важније радове на имању за наступајућу годину. Припреми све поруџбине за семенје, саднице, резнице, справе и други материјал који ти је потребан. Прегледај зазимљене плодове и контролиши да не измрзну. Претреси (пребаци) кукуруз и осталу зрнасту храну. Израђуј корпе, рамове за топле леје, виле, грабуље и остали потребан алат. Оправљај справе и алате. Спремај потребно коље и притке. Читај пољопривредне и друге поучне књиге и листове.

КОД СТОКЕ И ЖИВИНЕ

Сву стоку, а нарочито приплодну, правилно храни и негуј. Музарама дај сваког дана довољно доброг сена, исецкане сточне репе, прекрупне и силаже. Радној стоци ако не ради смањи оброк и дај јевтинију храну (сено, сламу, плеву, сецкану кукурузовину и друго). Сву крупну стоку свакодневно тимари и изводи напоље кад год време није сувише хладно. Штале редовно чисти и свакодневно по неколико пута проветравај. Старај се да и у штали буде доста светлости, да ваздух није загушљив, да унутра није сувише топло нити пак хладно. Мужу крава обављај редовно и то пре полагања хране, чишћења штале и тимарења стоке. Обрати пажњу на овце које треба да се ојагне у јануару. Боље их храни и одвој у топлија засебна одељења да се јагда не би смрзла кад је велика хладноћа.

НА ЊИВИ, ЛИВАДИ И ПАШЊАКУ

Извози стајско ђубре на парцеле које треба поћубрити. Копај канале ако земља није замрзла за одводњавање и поправљај путеве за прилаз. Поткресуј ограду. Ако време дозволи растурај ђубре и зоравај на њивама на којима ћеш сејати кукуруз и друге окопавине. Ливаде и пашњаке ђубри згорелим ђубретом.

У БАШТИ

Извози и растурај стајско ђубре. Риљај поједине парцеле ако време допушта. Сабирај коњско ђубре за топле леје.

У ВОЊАКУ И РАСАДНИЦИМА

Копај јама за воћке у колико тај посао није раније обављен. Ако време дозвољава окопавај и ђубри воћке. Скидај и спаљуј гусеничка гнезда. Уништавај гвозденим четкама маховину и лишавје на воћкама. Чувај младе воћке од зечева. Заштићуј их помоћу ограда и омотавај стабла шашом и сламом.

У ВИНОГРАДУ И ПОДРУМУ

Риљај земљу за виноград и проришта. Извлачи ђубре за виноград и калемове. Припремај и наручуј потребан материјал за калемљење лозе (подлогу, виоку, сандуке, струготину, маховину, сумпорни прах). Доливај бурад и подрум држи чисто. Ако је потребно врши дезинфекцију подрума паљењем сумпора. Старај се да у подруму не буде сувише хладно.

НА ПЧЕЛАРНИКУ

Кошнице не дирај. Лета што више притвори да у кошницу не улази хладноћа и мишеви. Оправљај старе кошнице и рамове. Око пчелињака риљај земљу за медоносно биље.

Мед уместо шећера

Многи Београђани имали су у последње време прилике да виде сељаке како иду по граду богорадећи да добију негде шећера „за славу“ или „за празник“. Појава која се у земљама са напреднијом пољопривредом не би могла ни замислити.

Готово сви наши омладинци са села, који су недавно били на практичним пољопривредним радовима у Немачкој, могли би нам потврдити, да се тамо једно сеоско газдинство не може ни замислити без пчеларника и да мед произведен на сопственом пчеларнику задовољава у потпуности бар све домаће потребе. Исти је случај и у осталим напреднијим пољопривредним земљама. Пчеларство се свуда појављује као помоћна грана пољске привреде, бар у границама задовољавања домаћих потреба.

Наши претци и пчеле

Да не тражимо примере у иностранству, ми их можемо наћи код нас, само ако се осврнемо мало уназад, на наше претке, који су живели под много скућенијим привредним приликама, али су ипак умели да сами себи помогну много боље него ли ми данас.

Архимандрит Иларин Руварац, кад је био ректор Карловачке богословије, увео је пчеларство као наставни предмет, а једном је рекао:

„Богослов, кад дође у село за пароха, неће имати боље, племенитије, корисније и после својих парохијских дужности одморније забаве него што је забављање са пчелом, а имаће и задовољства и радости од материјалне користи коју ће му пчела донети, па ка томе служиће за углед својим парохијанима. Благо парохијанима који се могу угледати на својега пароха. Парох не треба само да је научен богослов, него треба да зна и нешто из економије, како би могао упутити своје парохијане како се рационално води економија.“

То што је Руварац рекао за парохе, у истој мери важи за сеоске учитеље.

Ми истина имамо у земљи и сировину за шећер (шећерна репа) и довољан број шећерних фабрика, које при нормалној производњи могу да задовоље потребе земље. Али, не треба заборавити, да имамо врло мало артикала за извоз и да би наш шећер могао бити један од таквих драгоцених артикала кад бисмо домаћом производњом меда задовољили основне домаће потребе.

За то није потребан велики пчеларник. Две до три кошнице довољне су да задовоље потрошњу једне породице при рационалном гајењу. Једна модерна кошница може дати просечно између 10 и 20 килограма меда и нешто воска у току једног лета. Међутим, максималан принос једне модерне кошнице може да се попне до 100 кгр. А око пчела нема много посла. Важно је само да се тај посао обави прецизно и на време.

Вишеструке користи од пчела

Корист од пчела је вишеструка: непосредна у меду, воску и

ројевима, а посредна у оплођавању многих биљака. Може се рећи да се пчеларство и воћарство међусобно допуњују, јер док пчеле с једне стране добијају од воћака нектар, докле воћке добијају од пчела у плодности и приносу.

Онај који жели да гаји пчеле треба да их купује у пролеће, у априлу, мају или јуну. Прво упутство добиће од пчелара код кога пчеле набави. Затим треба да набави неку стручну књигу, каквих има и на нашем језику, а могу се добавити преко Српског пољопривредног друштва у Београду.

Прва брига су кошнице. Њих има више врста. Пре рата нарочито је препоручиван американски тип стандард. Но, уколико се данас не би могле набавити, сваки пољопривредник може да изради за себе релативно добре дрвене кошнице, према упутствима искусних одгајивача и стручне литературе.

Затим треба се побринути за пчелињу пашу. Са мало добре воље није ни то тежак посао. Најбоље је ако терен на коме се пчеле гаје већ има медоносног растиња и доста воћа, нарочито багрема. Али, ако на терену нема таквог биља, или је у недовољним количинама, празнина се може брзо попунити, а да се при том извуче двострука корист добитком добре сточне хране.

Пчелиња храна

Од највећег значаја за пчеларство је инкарнатска детелина, код нас доста ретко гајена, која је истовремено одлична храна за стоку и одлична паша за пчеле. Може се сејати у пролеће и у јесен, у добро уситњену земљу. Највише јој пријала земља са довољно влаге али добро успева готово на сваком земљишту, посејана без смеше. У пролеће сеје се у априлу и цвета у јуну, између багрема и липе, а у јесен сеје се пред крај августа или почетком септембра, а цвета крајем априла идуће године. Једногодишња је биљка. Ретко посејана даје више сена за исхрану стоке, а и више цветова у којима пчеле налазе богате изворе своје хране. Код нас, уколико се гаји, сеје се у јесен, јер онда стиже рано у пролеће, па кад се искористи за исхрану стоке земљиште се оре и засеје другим усевам. Пчелари треба да засеју инкарнатском детелином један комад земљишта у пролеће, а други у јесен.

Наш пчеларски стручњак Јов П. Јовановић највише препоручује ову биљку за пчелињу пашу. Поред тога препоручује такође као врло медоносне биљке горушицу, фацелију и ељду, које такође служе и за исхрану стоке. Све ове три последње биљке лако и брзо ничу и брзо расту. За шест недеља од сејања достижу свој пораст и већ су у цвету. Због тога се могу сејати и у пролеће, и у лето, или више пута у току лета. Успевају и на најслабијој земљи, те се с успехом могу гајити и као други усеви на истом земљишту по скидању првог усева.

Поред тога горушица кад почне да прецветава може се употребити за исхрану стоке; са-

зрело семе од еље је врло добра храна за живину; фацелију стока не једе као суву храну, али је врло добра за силажу, а нарочито за исхрану крава музара, помешана с лишћем сточне и шећерне репе или другим зељастим биљкама.

Зимска исхрана

Исто тако треба обезбедити пчеле и њихову исхрану преко зиме. У јесен треба им оставити у кошницама довољну количину хране: меда и цветног праха. Пчелињим друштвима оставља се 12 до 18 кгр. доброг меда. Боље је оставити више, него ли мање. Цветног праха оставити што више. Рђав мед, као медљиковац и кристалисан апсолутно одузети и на његово место додати потребну количину шећерног сирупа.

Топлина игра битну улогу у презимљавању пчела. Утопљавање кошница врши се утопљавањем оних места кошнице где се образује т.зв. пчелиње клубе, помоћу сламе, дрвене струготице, плевне, отпадака крпа и слично. Најбоље је да се од ових материја начине јастуци потребних величина, који се стављају изнад оквира, односно пчелињег клубета.

Месечни радови на пчеларнику

Износимо на крају за пчеларе један кратак месечни потсетник, који ће их потсетити шта треба да раде на свом пчеларнику из месеца у месец, у току целе године, да би добили што више меда, а с тим одличну замену шећеру и одличан приход:

Јануар: Кошнице не дирати. Лета што више притвори да у кошницу не улазе хладноћа и мишеви. Оправљати старе кошнице и рамове. Око пчеларника риљати земљу за медоносно биље.

Фебруар: Прегледати кошнице кад је топло време. Ако нема довољно меда прихрањивати пчеле укуваним медом или шећером. Ако је време хладно кошнице не дирати. Довршавати оправку старих и изградњу нових кошница и рамова.

Март: Топлих дана вршити преглед кошница и прихрањивање. Чистити кошнице од угинулих пчела. На припремљеном земљишту сејати медоносно биље.

Април: По лепом времену прегледати кошнице што чешће. Стављати рамове с новим вештачким саћем. Прихрањивати пчеле ако је време кишовито и хладно тако да пчеле не могу излазити напоље.

Мај: Редован и што чешћи преглед кошница. Старе кошнице замењивати новима. Вршити вештачко ројење. Пазити да пчеле не грабе мед једне од других. Вадити мед.

Јуни: Обавити вештачко ро-

јење. Додати вештачко саће. Вадити мед. Ако се приметити нека болест код пчела тражити одмах упутства од среског пољопривредног референта или пчеларске подружине.

Јули: Удруживати слабе ројеве, а ново ројење спречавати. Утамањивати трутове стављањем трутовњаче на кошницу. Ако је потребно додати вештачко саће и вадити мед.

Август: Прегледати кошнице и уништити трутове. Слабија друштва удруживати.

Септембар: Прегледати кошнице и вадити сувишне количине меда. Лета сузити и припремити потребан материјал за узимљавање пчела.

Октобар: Довршавати узимљавање кошница. Склађати их у суве и заклоњене просторије. Сужавати лета и око пчеларника сејати фацелију.

Новембар: Не дирати кошнице ако су снабдевене са довољно хране и узимљење.

Децембар: Пчеле не узнемиравати. Не лупати у близини пчеларника. Пазити да мишеви не долазе у кошнице. Израђивати нове и поправљати старе кошнице.

Прилог београдских привредника за зимску помоћ и болесне заробљенике

Ове године ангажовале су се у акцији за Зимску помоћ београдске привредне коморе. Привредно јачи грађани свесрдно су дали свој прилог да се ублаже невоље њихових привредно слабијих суграђана, који у далеко већој мери осећају тегобу зиме и немаштине.

Ова акција привредника дала је до сада особит резултат. Само београдски привредници прикупили су преко својих комора замашну суму од 20 милиона динара. Од тога приложила је индустрија 5 милиона, трговина 9 милиона, занатство 3 милиона и банке 3 милиона. И даље се врши прикупљање прилога међу привредницима у унутрашњости.

Исто тако одужили су се београдски привредници нашим болесним заробљеницима враћеним из Немачке, који се налазе на лечењу и опорављењу у Општој државној болници. Пре неколико дана они су приредили у болници ручак за 450 заробљеника. Претставници комора лично су обишли болеснике и предали свакоме по један пакет са воћем, кексом и другим намирницама, поред 50 динара у готовом.

Ова акција београдских привредника још једном доказује њихову родољубиву свест и заслужује сваку похвалу.

У правој, правној и слободној држави, оцеви и мајке, браћа и сестре, тетки и ујаци, треба да остану код куће, у фамилији, и да своје упливе и везе врше само у фамилији. Држави треба само људи, и државу треба да чине само људи, ослобођени од свих фамилијарних и личних веза и интереса. Чим се у држави почну провлачити фамилијарни конц, и преовлађивати фамилијарни и лични интереси над интересима друштва, а људи се почну потискивати, онда ту нестане и фамилије, и државе, и све више остаје само покварена томила људи и жена.

БОЖ. КНЕЖЕВИЋ

КУЛТУРА

† Др. Ранко Младеновић Ранко - човек и уметник

Дете источне Србије, човек школован на западу, родољубив, трудољубив, књигољубив, с бојемским умом, академским срцем — д-р Ранко Младеновића смрт је пресекала на по пута.

Пуно је дао, пуно стварао, али је сигурно да би тек имао да даје, тек имао да ствара.

За даровитог човека источне Србије заиста је трагедија смрт у напону, смрт у педесетим годинама:

*И распет тако међу зрацима,
и уткан тако
међу нитима
мога потреслог даха дубоког,
у томе смртном
грчу заносном:
стегнућу болно међу прстима
већ онесвесло,
живо, зането,
малено моје срце гануто!*

Културни рад д-р Ранко Младеновића дели се на чисто књижевни, чисто позоришни, чисто новинарски.

На књижевном пољу д-р Ранко Младеновић је дао: *Звучне елипсе*, *Даћа*, *Драмске гатке* (две књиге), *Тестамент за две жене*, *Човек поносан што нема среће*, *Не сувише савести*.

На позоришном терену Младеновић је био директор драме, управник позоришта, позоришни критичар, позоришни есеиста, позоришни теоретичар.

У новинарству, Младеновић је у *Времени*, у *Самоуправи* и другим листовима, дао масу политичких, социјалних, културних чланака.

Дао је две романсиране биографије о Јоакиму Вујићу и Сими Милутиновићу, а поред тога био је уредник књижевних часописа *Мисао* и *Двадесети век*.

У рукопису му је остало још и драма, још и песама, још есеја, још студија.

Учесник у оба рата, Младеновић не само да је пуно радио, пуно урадио, већ је културно сагорео на послу, певајући:

*Земљо моја
Земљо страсних и болних хероја!*

Необично жива престоничка фигура, необично покретачких смерова, познаник, друг, пријатељ, драматург, уредник, песник, професор, новинар, о д-р Ранку Младеновићу се не може напрецац писати.

Његова страна у нашој књижевности и сувише је фотогенична.

Пример естетике напетости, о њему се као песнику може рећи, да је својим песмама још као ученик пао у очи, да доцније није никога подражавао, да је, какав је такав, остао својствен од церебралности до екстазе, од лирских каприца до грча демонизирања:

*У бунилу сам ноћас убио
планину једну,
и реку једну
о ноћи моја, галантна аждаја!*

О тој, код нас, великој победи невроза над нервима тек ће се имати писати.

Пример социјалне напетости, о њему се као драмском писцу може рећи, да је својим комедима још као ученик пао у очи, да је испрва неговао националну мистику, да је доцније прешао на тананости драмске технике, па је најзад полако али сигурно сазревао у драмској критици.

И о тој великој победи театрализације над Талином тек ће се имати писати.

Ранко Младеновић
(Цртеж: Б. Јанковић)

Борбен као новинар, културан као уредник књижевних часописа, у суштини и књижевни дипломат и књижевни патетик, д-р Ранко Младеновић, родољубив, трудољубив, књигољубив, заиста је звучна елипса, заиста читава сонорна носивост, заиста напрецац пресечена:

*Болан — али
вечно изнад плача,
дух мој моје осећаје рони,
а арија од смрти јача,
кроз ноћ звони,
још звони,
још звони —
душо моја, дршћи, трепти, тони!*

Ранко Младеновић је почео своју књижевну каријеру пре првог европског рата, као Скерлићев сарадник *Српског књижевног гласника*, стиховима. Без обзира на то високо признање једнога младога талента, професор српског, строги и принципијелни Башић, оборно га је на матури не би ли га принудио да призна званичну догматску историју српске књижевности. Али, Ранко је био човек који није трагично схватио ову препону. Он је накнадно показао да може научити и на памет старе теорије, али да је у стњу да ствара и мимо закона које је она поставила. Од ране младости, он је имао кураж мишљења и готовост да прими борбу. Тражио је нову, није се поводио за погодношћу утврених путева.

Када је дошао рат, Ранко је отишао на фронт и часно допонао ропства. У ропству је дао маха својим песничким наклоностима, које су га водиле студирању позоришних дела. То га је утврђивало у жељи да се, поред лирске поезије, окуша и на драми. Али, када је у Швајцарској после рата, полагао докторат, његова је теза била из области наше политичке историје, а не из књижевности. (Односила се на администрацију и дипломатију Кнеза Михаила). Интерес за историју Ранко ће и после тога неговати увек, а са историјских, он ће закорачавати и у етнографске проблеме, односно у цео домен српскога фолклора. Његови написи о Јоакиму Вујићу и Сими Сарајлији, пуни духа, писани прикладним стилем, били су плод тих преданих студија прошлости. Наглази и открића до којих је долазио као читалац са културно-историјарским интересом надахњивали су га и као доамскога песника. Он се често и у обичним разговорима позивао на своје утиске из тих лектира; његова је реч била проткана историјском реминисценцијом, анегдотама или читавим цитатима.

Ранко није имао много среће у животу да би могао да се у средсреди и да се сав посвети својим књижевним идеалима. Бацајући се на стварање у једноме правцу, у једном књижевном рад. Њега је пасионирала и политика, јер је имао живо осећање за друштвена дешавања и развоје (како је он сам говорио: „за социјална изживљавања“). Располажући великом снагом, он је био не само један многоструки писац са јасним и лепим личним стилем, него се прихватио и незахвалних дужности уредника; у *Мисли*, он је закопао један велики део себе, аноблирајући фразу читавих поворки наших млађих песника, приповедача, есејиста и чланкописца, те је и тако утицао на стил и језик своје епохе. Када му је међутим досадило то аргатовање и тај анонимни рад, то несебично залагање за друге и зајмљење себе другима, он се, ради одмора, окретаво позоришту и политици, не напуштајући никада књижевну критику, а не лишавајући се ни задовољства да прати у стопу наше културне успоне, оствариване у тешкој ери између два велика, исполниска рата. Са потпуно прецизном претставом о вредностима наших уметничких индивидуалности и њихових напора, са пречишћеним погледима из њихове могућности, он је имао своје симпатије, али је остајао изван клика. Осећање пристожности и личне снаге допуштало му је да буде слободан и независан, због чега је присвајан од свих.

Човек искреног позоришног интереса, драмски писац и стручњак у свима компликованим питањима позоришне уметности, он се сав предавао позоришту, које је најзад постало главни објекат његовог живота. Са смислом за реалност, он је дугогодишњим радом стекао одређена мишљења и о манама нашег позоришта, као и о његовим стварним потребама и задацима. Он је пратио развој позоришне уметности и на страни, студирајући остварења тамо постигнута, али је знао да буде одлучан противник оних једностраних „пресађивања“ кад год му се чинило да она спутавају органски развој домаћих талената на пољу признаног драмскога стварања. Рационалан модернист, он је имао непогрешно чуло реалности — тај најбољи путоказ и у најфинијим грамама уметности.

На неколико година пред овај рат, Ранко је путовао изван земље да види савремено европско позориште и да проучи узроке и услове његове тесне везе и са-

радне са друштвеним идеалима средине. Наше је позориште тада било у јеку своје кризе, јер је давно боловало од дезоријентације. Замољен да се из Осека врати у Београд и да конформира позоришну политику са државном, он се радо одазвао, али је његов покушај био онемогућен. Сувише укрштени утицаји нису допустили корениту реформу, иако се осећала једностраност дотадашње тенденције. Ранка је тај неуспех болно погодио. Али је он био сасстан да више губи ствар, него он лично. Био је у праву.

Затим је уређивао *XX век*, у коме је такође морао да се повинује утицајима који су учинили да се часопис не зове *Дело* и да се другачије поставе и људи, и теме, него што се најпре мислило да ради. А кад је часопис обустављен, Ранко је у *Самоуправи* бранио ону спољну политику која нам је изгледала целисходна и за коју смо се најпоштеније залагали, остављајући историји њену објективну процену.

Март 1941 године покидане су све везе са том епохом; априла исте године она је била затворена за увек. Годину дана га нисмо видели, све до 13 марта 1942, када се Ранко вратио из ропства. У неколико разговора једва смо стигли и да пређемо догађаје и тешке утиске. Он ми је ипак прочитао своје нове стихове (*Кад фреске шетају*) и обећавао да ме упозна са својом новом драмом (*Милан и Наталија*). Ти стихови, дескриптивни али пуни лирике, показивали су зрелу талента који долази до дефинитивног израза; та драма, оригинална и смела по својој замисли (јер се Наталија не појављује ни у једној сцени), требала је да буде већ потпуно готова.

У позориште Ранко више није могао да се враћа. Болест, зачета у њему раније, подмукла и страшна, терала га је на операциони сто, а затим у постељу. Месецима је трајало велико мучење у коме се Ранко Младеновић после показао као прави херој. Прометејски је патио, али није ни хукнуо нити јаукнуо. Напротив, и у пркос тих физичких болова, сатима је и сатима разговарао са пријатељима о позоришту, о књижевности, о будућности, — увек љубазан, чак и насмејан, супериоран и фини у мишљењу и у осећању. А када је већ дошло време да су и они који су га највише волели почели да моле Бога да га узме и да му скрати невероватне и незаслужене муке, његов је оптимизам био још увек тако висок, а његова осећања тако чиста, да је у њему ишчезло све сем једне велике и снажне душе. Уместо свих других понуда, он је тражио само изворске воде, воде са животог врела! Његова мати је ишла у цркву Ружицу да му лично захвати воде са извора, а један рођак му је донео воде са једне прастаре чесме у Шумадији, — јер се и ње песник био зајелео.

Мирно и стоички умирање Ранка Младеновића задивило нас је и задужило примерима велике људске храбрости и скромности!

М. Стојимировић-Јовановић

Велмошка молишва

*Земљо моја
земљо страсних и болних хероја!*

*У теби нам стежали сурово
страсти наше
са седам колана!
У теби нам расли свати млади
да их дамо
смрти на венчање!
У теби нам од копаља дугих
седам лета
градиле носила!*

*О, ти наша огњена урвино!
Сакри претке
у гробу дубоко,
да кроз кости трава не проникне:
да ти никад
мајко, никад више,
не пропада језик кроз вилице;
нити да ти,
мајко, никад више
висе змије о белим дојкама!*

*Земљо моја,
Земљо страсних и болних хероја!*

*Куло наша од девет тавана,
И разбоју
Са златним чекрком:
Расточио гвоздене вериге,
И убијмо*

*змије оседлане,
да не расте у висину трње,
да се више
састат не можемо!...*

*Раставимо браве од звекира
с твојих седам
овенчаних двери!
Пронесимо кроз њих главе кеме,
што још висе
на кобноме кољу,
као кобне бројанице црне
у рукама безочнога бога!*

*Пресецимо на две и три поле
над дверима
два црна анђела,
што литије наше клетвом кропе,
да незнамо
на коме је царство!...
Од костију садељимо копаља,
страшна копаља
вљем намазана,
да гробове с њима прободемо!*

*О, а тад ће на небу без боја;
Месец три пут од страха да скочи!*

*Земљо моја,
земљо страсних и болних хероја!...*

РАНКО МЛАДЕНОВИЋ

РЕБРЕАНОВ «УСТАНАК» НА НЕМАЧКОМ

У Бечу је изашао немачки превод романа *Устанак*, дела угледног румунског приповедача Ливиа Ребреана. Превод је израдио М. Отли-Босен. *Устанак* је у неку руку наставак романа *Земља која опија*, који је такође у своје време преведен на немачки језик и који је био одлично примљен у немачкој читалачкој публици.

Црвене руже на сцени Уметничког позоришта

Може се слободно рећи да је Уметничко позориште у Београду својим неуморним и пожртвованим радом заузело лепо место у нашем културном и позоришном животу. Оно с правом може да понесе назив друге престолничке сцене, долазећи одмах после Народног позоришта.

У току своје активности оно је створило свој репертоар, који београдска публика радо гледа, као што је дало прилике извесном броју глумачких талената да се афирмирају. У опште узев Уметничко позориште постигло је задовољавајући уметнички ниво и значи једну тековину наше позоришне културе, која упркос послератних тешкоћа развија се са много успеха.

Уметничко позориште је почело своју нову каријеру у малој сали палате Риунионе премијером комедије *Црвене руже* од познатог талијанског писца Бенедитија, који је пре рата игран на сцени Народног позоришта. То је комедија брачне монотоније која се развија у живом и духовитом дијалогу са психолошким поставкама мање или више убедљивим.

У комедији учествују три личности, муж, жена и домаћи пријатељ, односно кандидат за „домаћег пријатеља“. Марина из пуне брачне досаде заљубљује се у непознатог обожаваоца преко писана и црвених ружа, који је у ствари њен муж, инжењер Алберто. Он је због тога несрећан, јер жена хоће да га остави због непознатог, који се потписује „мистерија“. Најзад благодарећи маневрисању кућног пријатеља Томаса ствар се свршава лепо и супрузи настављају у већој љубави брачни живот.

Сва три интерпретатора комедије заслужују повољну оцену због својих добро простудираних улога, које су дали сходно својим талентима. Поред г-ђе Вање Марковић, која је имала и одличних момената и г. Ст. Јовановића, нарочито је пажњу привлачио г. Александар Стојковић својом игром.

Г. Ст. Јовановић, г-ђа Вања Марковић и г. Александар Стојковић у једној сцени комада *«Црвене руже»* (Снимак: „Српски народ“)

Никола Бешевић: Крај ватре

Како је постала комедија *Разбијени крчај*

ИНТЕРЕСАНТА је историја постанка *Разбијеног крчага*, комада од Хајнриха фон Клајста који је недавно са лепим успехом игран и у нашем Народног позоришту. Пре стотетрдесет година Клајст и млади Виланд, син чувеног песника и писца *Оберона*, нашли су се једном у Швајцарској код Хајнриха Чокеа, познатог швајцарског књижевника. Ту је приликом разних књижевних дебата закључена опклада, ко ће од њих тројице најбоље да обради тему о једном старом бакрорезу. Случајно је у Чокеовој соби на зиду висео бакрорез, који је претстављао сеоског судију како умирује већ старију жену, која је дошла к њему с једним разбијеним крчагом. На бакрорезу није било више никаквих других детаља.

Три књижевника претресали су овај предмет и хтели су на њему да огледају своју снагу и да овој слици даду потребан смисао као подлогу. Млади Виланд добио је за задатак да напише једну сатиру, Чоке једну причу, а Хајн-

рих фон Клајст добио је налог да ситуацију на бакрорезу образложи у једној веселој игри. То је био прави школски задатак: ето вам слике, па изложите шта мислите о току претстављеног догађаја.

Резултат ове утакмице био је, да је једино Клајст тумачећи овај бакрорез стекао непролазну славу, не зато што позоришни комад изазива веће интересовање него ли сатира или прича, већ зато што је ова весела игра постала мајсторско дело.

Клајсту је било потребно четири године да разради ову идеју, али је комад, после своје премијере у Вајмару, тријумфално прешао све немачке и стране позорнице и данас се још игра са највећим успехом, па је као такав скоро предмет и на филм.

Ида Прегарац

ВЕЛИКИ ПЕСНИЦИ НА РАДУ

Немачки књижевник Ханс Бетге објавио је недавно врло занимљиве појединос и о начину рада и писања, о „техничкој страни рада“ — како би се дагас рекло — неких великих немачких песника. Донећемо одломке из његовог написа **„ПЕСНИЦИ ЗА ПИСАЊИМ СТОЛОМ“**.

ГЕТЕ

За његов рукопис може се рећи да је био леп, топао, симпатичан и отмен. Не може се рећи да је у њему било потеза такозваних особених, карактерних рукописа. У њему нема неравнина; тече равномерно, снаж-

но, складно, може се рећи и ведро.

Велики Гете је волео да ради за високим столовима за којима се пише стојећи, какве још и данас често употребљују књиговође. У раду је често прекидао писање и ходао горе-доле по соби, бацајући често погледе пуне љубави на свој врт...

Обично или бар најчешће, писао је у што комотнијем одећу, у домаћем огртачу („шлагфрок“) и с паучама на ногама. У његовој кући у Вајмару, претвореној у музеј, може се и данас још видети његова доста скромна соба за рад. Ту су и оба писаћа стола: прво, виски писаћи сто („пулт“) за којим је радио стојећи и за којим је написао нарочито много бесмртних ствари, са дугим низом фијочница све до земље. У тим фијочницама налазили су се одабрани комади Гетеове збирке минерала...

Затим, постављен тако да је светлост падала с лева, велики министарски писаћи сто, за који се збиља не може рећи да је нарочито удобан. На њему су били регати за књиге, а с обрнутој страни пуно је прерада за свеске са забелешкама, рукописе, атласе и др.

На столу се налази попрсје Наполеона, израђено од стакла. Још више посетитицу пада у очи један тапир са земљом. Ту земљу су му дан пре смрти од некуд били донели. Као страстан геолог-аматер, Гете је хтео да је испита. Али смрт је сутрадан осујетила ту намеру великог старца.

РАЈНЕР МАРИЈА РИЛКЕ

За дивно чудо, рукопис овог дубоког песника који је био сав у симболици, био је не може

бити мирнији, свакодневнији, да кажемо слободно, прозаичнији. Рекли бисмо: као рукопис неког савесног књиговође. Али чак и књиговођа на крају извесних речи направи неки завршни потез, као украса ради. Ни тога код Рилкеа нема. Ко би му видео свој рукопис, пре би рекао да потиче у најмању руку од судског архивара него од песника: Педантна маргина, педантно равномерни размак међу редовима, увек иста хартија, све математички прецизно у својој равнорности Бујна и одабрана машта Рајнера-Марије Рилкеа била је сва скривена у смислу сакрићених речи. О њој није могли наћи баш ни трага у спољњем изгледу слова. Као да је један од највећих немачких лиричара намерно хтео да направи од себе тежак проблем за графолога...

ЕДУАРД МЕРИКЕ

Имао је леп рукопис и полагао је на то да га таквим и сачува. Јер, као што је једном написао у писму неком пријатељу: „Леп рукопис као претилец да је умној речи као неку музичку примесу“.

А већ кад би неком пријатељу у стиху четитао рођендан, венчање, рођење детета или слично, то није никад чинио друкчије него калиграфски, на финој хартији, на којој би осим тога обично нацртао оквир у укуским украсима рађеним разнобојним тушем. Треба знати да је Едуард Мерики био страстан цртач.

Често је усред рада тражио одмора разним карикатурама, цртежима предмета из своје околине, које би набацио на рукопис да би испод њих после

Пок. Симеон Роксандић

Бележимо смрт Симеона Роксандића, неспорног талента нашег, уметника коме су проризали велику славу и успехе. Али, ма колико да се борио и радио напорно целог живота, услови под којима је живео, стално у потрази за хлебом, стално у опреси са околином, нису му дозволили да се вине до оних висина до којих су доспели миленици богова и људи.

Поштен човек, велики радник, миран и тих грађанин један од оних који се нису латали кроз живот, један од малобројних који нису никада имали протекције, један од оних који су гледали из својих скромних, малих собица како њихове колеге паде по великим атељенима, са свим удобностима живота, са свим повластицама. И баш у Србији, као Србин и као исправан грађанин, један Симеон Роксандић није могао удобно да живи.

А Симеон Роксандић је један од ретких Срба вајара. На том пољу мало нас је. И ми нисмо подржали свог човека. Нисмо га подржали и он није могао да да највећа своја дела, није могао да пређе границе своје земље.

После свршених студија у Будимпешти и Минхену Симеон Роксандић долази у Србију као наставник цртања и вајања, па ради по провинцијским гимназијама, да би тек доцније могао да се настани стално у Београду. И још увек, он је само наставник по гимназијама, немајући никада довољно времена за велике студије, за путовања, за одмарање.

Па ипак, поред свега тога, велики бива, женских фигура, дивних дечјих тела, као и најлепше његово дело, а свакако једно од најбољих у нашем вајарству, — *Борба на Калемегдану* обележавају једно стварна високо уметничко и достојно дивљења не само савременика већ и многих покољења.

неког времена наставио своју тему. Често би у таквим прекидима набацио и коју хумористичку песму, као на пример *Оду Јајету*. А нарочито је пуна драстичких карикатура, досетки, епиграма и веселих примедба његова књига домаћих прихода и расхода.

ДЕТЛЕФ ФОН ЛИЛИЕНКРОН

Имао је прави „карактерни рукопис“: крупан, читак, а при том пун темперамента. У почетним потезима, његов рукопис местимично потсећа на рукопис Фридриха Великог. Писао је толико крупно да у његовим рукописима има и страна са не више од десет речи, иако исписаних од горе до доле.

Писао је на писаћем столу, од махагона који су му једном приликом као почасни дар били поклонили неки поштоваоци. Тај сто је био толико претрпан фотографијама, сликама и разним ситницама да се човек често питао где још може да му стане хартија на којој пише.

Радио је увек беспрекорно одевен: у героку, са златним цвицером седео је достојанствено за столом и бацао на хартију своја снажна и крупна слова. — Страшно је брисао мењао и поправљао. Има читавих страница, на којима је напослетку остајала једна једина неизбрисана (или бар нешто шта) реч.

Хердер као преводац

Књижевна делатност немачког песника и филозофа Јохана Готфрида Хердера, веома обимна и разноврсна, обележена је нарочито његовим преводачким песничким радом. Штавише, по мишљењу некојих књижевних историчара, Хердерови преводи песама су значајнији од његове оригиналне поезије, ма колико то изгледало чудно, готово невероватно. Јер, према њихову тврђењу, оригинална поезија Хердера је више алегорична, дидактична, рефлексивна, а ти претежно филозофски елементи знатно умањују лепоту чисте, непосредне лирике. Када се зна да је Хердер један од петорице песничких корифеја немачке класике 18 века, оцена компетентних историчара карактеристична је не само за њега, као песника преводаца, већ и за вредност превођења уопште, као врсте уметности. У сваком случају, од интереса је позабавити се Хердером као преводиоцем, баш с обзиром на ово мишљење. Колико, заиста, за књижевну културу једног народа овакви хердеровски преводици више значе од многих такзованих „оригиналних писаца“, уствари неталентованих шкрабала, књижевних штеточина, компилатора и плагијатора!

Пре више од века и по, Хердер је, под именом Народне песме објавио збирку својих превода народних песама разних народа. Та збирка има двоструку важност: као антологија старог епског и лирског народног песништва и као документ изванредних преводачких способности Хердерових. Подељена је у шест књига. У првој књизи су песме са високог севера, из Естоније, Летоније, Литваније, Лапланда, Гренланда и четири наше песме. То су посмртне, сватовске, љубавне, сатиричне, ратне, бунтовне песме, час врло емотивне, час духовито подружљиве, час особито ритмичне, с извесном драматичношћу и у лирским мотивима. О нашим песмама било је раније посебно говора.

У другој књизи су грчке, латинске и италијанске песме, шпанске романсе и француски шансон. У предговору збирке Хердер опширно објашњава зашто није унео Хомера, најизразитијег грчког народног песника, чији стих је „простран као плаво небо“, нити Хезиода, Орфеја и Пиндара, већ само сколије, кратке песмице које се певају на гозбама и пијанкама и у којима се слобода, љубав и жена величају као најлепши дарови живота. Главни разлог је непреводљивост класичних стихова. Чак и Катула, једног од најбољих лирских латинских, назива песником кога је „далеко лакше улепшати, него превести“. Одиста, баш ови одабрани примери старог грчког и латинског песништва јасно показују колико поезија појединих народа има своју особену карактеристику. У поређењу превода с оригиналом, утисак остаје увек исти: више поетичан превод једног прозног текста, него превод песме чија специфична драж је у скандирању

оригиналних стихова. Ту драж скандирања, сасвим разумљиво, није могло у потпуности превести ни мајстор Хердеров кова. Од грчких песама је још неколико фрагмената из Сафине лирике, а од латинских једино из Католова Сватовца хор девојачка и момака који, очекујући невесту, славе Химена, бога свадбе и брака.

Између пет италијанских песама, од којих једна звучи чежњиво као сентиментална баркарола венецијанских гондолијера, највише пријања за срце Сицилијанска песмица, сва у јужњачкој успламтелости, пуна сликарског декора. У шпанским романсама, за које Хердер вели да су најстарије и да су, уопште, зачетак свих романса, витештво и љубав су основни мотиви, проткани егзотиком, китњастим описима, фигурама. Као месец у ноћи, као сунце у бури, појављује се драгана од чије косе Амор је исплео хиљаду најгушћих мрежа. У том тону испричане су галантне историје маварских краљева, принцепа и јунака, зачињене љубомором и осветом. Француски шансон не певају љубавне пустиловине краљева и принцепа, али су верзификаторски лепршави и дубоко узбудљиви.

Трећу књигу испуњују шкотске и енглеске песме, већином магловите елигије Осиданове и баладе из Персијеве збирке старог енглеског песништва, затим романсе, бајке, пасторале, одломци из Шекспирових песама, сцене из његових трагедија Отело и Хамлет, из комедије Бура и разне друге песме. Језива митичност балада, тих типичних енглеских народних песама у којима краљеве убијају и бивају убијани, разведрава се у меким контрастима осталих песама. Ту је најстарија енглеска балада Лов. Ту је и балада Едвард, сва од крви, у којој је Гете нашао највише лирских, епских и драмских елемената, испреплетаних и сложених уједно.

Овде се Хердер чешће осврће на велике тешкоће у превођењу. На једном месту напомиње како превод није довољно гладак, на другом пита ко би то боље умео рећи, или ко би то уопште могао превести. За песму Слатка смрт каже да је непреводљива као уздах, за друге да су слободно или врло слободно преведене, у неким је чак оставио једну или две строфе. Али то признање Хердерово доказује у исти мах и његову изванредну преводачку виртуозност, јер баш код ових песама лепота превода нарочито пада у очи.

Четврта књига посвећена је скандинавској митологији, обухватајући песме из Еде о нордиским боговима и херојима. Само фантазија скалда, исландских и норвешких народних песника-певача, могла је да испева такве мите о боговима и краљевима, о чаробници Волуспи и страшном цину Имеру из чијих је костију постао свет, о пророчици коју је бог Один својим чаролијама дигао из гроба и од које сазнаје за најгорчу судбину свог племена, о валкирама, о

ратницима и њиховим дивовским подвизима. Свега четрнаест песама, махом епских, ниједна чисто лирска. На северу је свуда само снег, као да се од леда све смрзло, као да тамо нема љубави ни међу боговима, ни међу људима. У песми Богине смрти облаци стрела замрачили су небо и крв лије као киш. Једина ведрија песма је Презрени младић, с угодним рефреном о руској девојци која се титра љубављу младића, иако је починио чуда од јунаштва. Изван митологије су још три песме, међу њима и Баукова књи. Њоме се Гете инспирисао за своју чувену баладу Баук.

У размери с енглеским баладама и шпанским романсама, Хердер је објавио мали број немачких народних песама, распоређених у петог књизи његове збирке, иако сам често наглашава како су му познате многе песме из разних крајева. Случај је утолико нејаснији што баш Хердер, забринут за немачко народно песништво, узвикује заједљиво једном приликом:

„Ко ће закупити немачке народне песме чија лепота не уступа шотским баладама и романсама? Ко ће њих штампати за наше критичаре који умеју толико вешто бројити слоге и скандирати стихове?“

Он их је је покупио, али већи део није штампао, вероватно зато што је језик у њима требало прочистити и прилагодити га тадашњем времену. То су после њега учинили Ахим фон Арним и Клеменс Брентано, два романтичара, у своме зборнику немачких народних песама Дечаков чудесни рог. Као класичар, Хердер је сматрао да народне песме треба да остану такве какве су, неприкосновене у форми, садржини и језику. Сасвим супротно његову гледишту, свакако више у духу романтичарских схватања о слободи учешћа песникове личности, Арним и Брентано су прикупљене песме преправљали, дотеривали, кресали, сливали, мењали форму, уметали нову садржину, исправљали језик, уопште чинили од песама што су хтели, према свом песничком осећању.

Једна стара хроника пружила је Хердеру податке о сваковрсним узроцима који су утицали на постанак и развој немачке народне песме. Ту се, пре свега, спомиње жена, тај

вечити покретач поетских надахнућа, затим рат, обичаји, навике, музика, свадба, изумирање отменог staleжа, подизање градова, добра и лоша година, па чак и ношња. Са њиховом променом мењала се и песма. Занимљиво је да минезенгери и мастерзенгери нису ушли у његов план, јер му се учинило да су „њихов говор и мелодија мало лирични“. Цикус почиње убојном песмом Краљ Лудвиг, најстаријом немачком народном песмом из 9. столећа, па се патетично ратборне строфе мешају даље са нежним лирским изливима. У њима, као лајмотив, одјекују три најкарактеристичнија тона немачке народне психе: херојство, верност, љубав. Готово ономатопејску дикцију борбених поклича, у којима се величају немачко срце и немачка песница, одмењују лаки стихови пријатељства, милоште и љубави, стихови какви су у песми Ружица на ледини, или у песми Дусле и Бабела, чији дијалект потсећа на мажење двоје заљубљених.

Шеста, последња књига, садржи песме дивљака, песме у прози, свега две перуанске у стиху. Ту нема маште, нема ни строфа, ни сликова, али има истинског живота, има поезије, непосредне и дирљиве, утолико благородније, уколико је примитивнија, утолико чулније, уколико је народ дивљани. У једној песми Краљ Ампанани, после боја, пита заробљеницу Фајну зашто плаче. Она му одговара да тражи драгана. Краљ је уверава да је драган њен мртав и нуди себе за љубавника. Фајна га преклиње да се смилује на сузе којима кропи ноге његове, да је онај несрећник љубио уста и очи њене, да је у срцу њену и да га ништа не може ишчупати. На то јој краљ довикује: „Покриј овим велом дражи своје и буди слободна! Нек умре нечовек који би украо пољупце помешане са сузама!“ У овој поезији дивљака, толико простој и толико експресивној, многи модерни песници нашли су своје узоре.

Изложио сам кратак преглед садржине свих шест књига, да би се боље схватило какав материјал и колике тешкоће је Хердер морао да савлађује као преводац народних песама разних народа. Али оне нису народне само по томе што су

Валиуријска ноћ

(Одломак из „Фауста“)

У сфере сна и мађије
Зашио смо, чини се.
Води нас добро и прослави се,
Да напред стигнемо ускоро,
У далеке, пусте просторе!

Види дрвеће за дрвећем,
Како брзо промиче,
И грбене, што се сагињу,
И те дуге носеве стена,
Како хрчу, како дувају!

Кроз камење, кроз бусење,
Поток и поточић хита доле.
Чујем ли шуморе? Или песме?
Чујем ли нежне жалбе љубавне,
Гласове оних дана небеских?
Чему се надамо? Шта волимо?
И ехо опет одјекује —
Као бајка старих времена...

(Превео К. М.) ГЕТЕ

Мињон

Само ко чежњу познаје,
Зна, од чега болујем!
Сам, и откинут
Од свих радости,
Гледам пут неба,
На ону страну.

Ах, ко ме воли и разуме,
Далеко је!
Глава ми се заноси,
Горим цео.
Само ко чежњу познаје,
Зна, од чега болујем.

(Превео К. М.) ГЕТЕ

им аутори већином незнани песници и певачи из народа. Више још народне су по духовном обележју које носе у себи и по коме припадају народу из кога су поникле. Отуда у збирци и стихови Сафе, Катולה, Шекспира и других познатих песника, старијих и новијих. Отуда и објашњење зашто је књижевни историчар Јоханес фон Милер друго издање збирке, приређено после смрти Хердеров, назвао „Гласови народа у песмама.“ Кроз њу су заиста народи запевали. Кроз њу се чуо и глас наше народне песме.

Те гласове народа, тај специјални дух њихов, акцент, тон, ритам, боју, све што најбитније карактерише свако народно песништво и поетски облик у коме се јавља, Хердер је очувао у највећем броју својих превода, можда најбољих те врсте у светској књижевности. Тако је утврдио истину да је превод, уствари, само лексикомски израз, уобичајен у књижевној употреби и разговору, али да у поезији постоји једна уметничка репродукција, аналочно репродукција вајарских и сликарских дела у ликовној уметности. То значи да превод песничког дела има вредности једино тада ако је дело поново створено, потпуно адекватно духу и тексту оригинала. Такви ствараоци разликују се од оних који преврћу речнице, претачу стихове из једног језика у други, слажу сликове, али не репродукују поезију.

И лепота ове збирке је у поетичној репродукцији њених песама. Ту репродукцију песничких народних творевина извршио је Хердер. У томе је његово велико уметничко дело које поменути књижевни историчари уздижу изнад његове оригиналне поезије.

Милан Димовић

Српски календар 1943

Изишао је из штампе Српски календар 1943, са насловним странама у боји и садржином одабраном према данашњим приликама и потребама, садржином која одговара и за становнике села и за варошачке. Ту су чланци о нашој земљи и приликама у њој у садашњости и прошлости, приче и песме наших познатих писаца, а затим се нижу прилози наших најбољих пољопривредних стручњака, који су дати у жељи да се свима нашим земљопоседима, и онима на селу и овима у вароши помогне да им труд што боље уроди. На крају календара је додаток за жене са корисним поукама о смишљеној потрошњи и употреби намирница, о штедњи горива кувањем у „термос сандуку“. Између осталих пригодних савета, домаћице ће наћи и неколико јевтиних куварских рецепата.

Београд, Влајковићева 8. Продајна цена 25.— динара.

Српски календар 1943 је изишао у издању „Пресе“,

Кафане и ханови у Београду пре сто година

Око половине прошлога века, дакле пре сто година, Београд није имао као данас велике и модерне кафане и хотеле. У то време у Београду нису биле праве и удобне кафане, на видним и истакнутим местима, удешене по европски. Било их је само неколико малених, готово скривених, у које непознатом човеку није било лако ући. Оне су биле више за скуп људи ради трговине и договора трговачких; ту се пазаривало, продавало и куповало, разуме се „на велико“; иначе ту се само кафа пила и пред подне по који гутљај анасондије или горке пеленаче. Са првим мраком сви би се гости разишли и кафане се затварале.

Кафане по европски биле су свега две три (и то неке и доцнијег датума): Старо здање, звано „Код Јелена“, преко од Саборне цркве, а друга код „Круне“, зграда која је данас Поглаварство града Београда. У обадвема одржавале су се свадбе и балови за господски свет; на њих је доцније чак лично и кнез Михаило долазио, а били су то и хотели за странце.

Турци су имали за себе своје кафанице на виднијим местима, са „Пошкама“ (нека врста веранде), где су могли слободно ђефлејисати и рагат пролазнике загледати, а и по неког од њих и задевати. У самој центру Београда била је и једна боља турска кафана, али као све, и она је била мала. Налазила се у данашњој Узун-Мирковој улици, до куће Томе Вучића-Перишића, недалеко од некадашњег хотела „Српски краљ“. Та улица у то време бече једна од најглавнијих по промету, главна „џада“ Цариградског друма, од тврђаве до излаза из вароши. Кафана се звала „Код Гушанца“. Ту је био свакодневни скуп бољег турског грађанства: ерлија, забита и војних градских чиновника и старешина.

Пред овом кафаном беше један покривени доклат — дивана украшена шиљтетима и јагучима. Ту су седеље богате ерлије (Турци грађани, занатлије и трговци) прекрштених ногу и пушили дугачке ћилибаром ишаране чибукке или кроз стаклене биљур-наргиле, срчући кајмакли-каву из филдана у смрале зарфовима. И понеки би често тркнуо у задње сопце, — да га нико не види. Јер Турци нису смели слободно пити — да с ногу гутне коју љуту, анасондију или пелен-горку, а затим би се опет вратио, сео и од дуга времена неку хазардну игру играо.

Данашње хотеле замењивали су у оно време ханови. То су биле простране зграде са више одељења, обично пространу плач заокружен зградама са свију страна, а у средини са више или мање покривеним празним простором за склањање кола, стоке и еспапа. Одељења за боље трговце беху са столонима или миндерлацима, а друга само с огњиштем на средини за рабације, кочијаше који би крај ватре по целу ноћ провели, а многи би у својим колима по сву ноћ преспавали.

У то време били су у Београду велики следећи ханови (сви на периферији ондашње вароши, неки од њих чак и изван градских зидина, да кад трговци стигну после сунчевог зајаска пред град и не могу у њега ући више имају где да се склоне): „Поливаков хан“ у Кнез Михаиловој улици на месту где је данас Првостепени суд; други је био „Турски хан“, где је до скоро био хотел „Империјал“, трећи је био на Батал-цамији, негде око данашње зграде Народне скупштине; четврти је био испод данашње старе Државне штампарије у Поп-Лукиној улици, звани „Далачуров хан“; пети је био на Малој пијани, где је данас хотел „Дунав“, звани „Ковачеви-

ћа хан“, доцније „Параносов хан“. Тај Ковачевић био је страстан бињедија, имао је снажне, луде коње. Често би појачао коња уз ондашње стрмо брдо, доцније „велике степенце“, од данашње Царинарнице па до хотела „Национала“. Томе подвигу чудили су се онда и Срби и Турци.

А на месту где се данас налази бочни пилон бившег пешачког моста, у та времена ширио се пространи турски хан, звани „Лиман“, са својим хладовитим доклатима који су се надносили над самим таласима брзе Саве. Више њега уз обалу било је мало пристаниште, које је служило за истовар лаба и ђемија, кајака и босанских беговских дерегија. Тим бродо-

мо дуги перчин, који би после испод чалме обавијали.

Обично преко пута од ханова налазили су се мали локали, кафанице, које су неки пут имале изглед бакалница или магазина. У тим дућанићима скупљали су се обично Срби, Грци и Цинцари, јер Хришћанима није било могуће улазити у ханове, док их неко отуда нарочито не позове. Уз ракију мезетиле су се киселе паприке и разговарало о трговачким пословима.

Ето, тако су пре сто година изледали јавни локали у Београду: кафане и ханови. Велики утицај Истока био је очигледан. Али убрзо потом, одмах по одласку Турака из Београда, почетком шесетих година прошлога века, почињу да се отва-

(Цртеж: Н. Бешевића)

рају и они модерни локали које смо поменули у почетку чланка. У њима је искључиво западни утицај, да прецизирамо: бечки! У овим локалима почиње да се служи бела кафа и милх-брот, и могу да се читају и новине. У ресторанима појављује се европска јела: бечка шницла, разни сосови, чорбе и колачи.

Никола Трајковић

БИОЛОШКО ЗНАЧЕЊЕ СНА

— Сан је, рекао је Шопенхауер, за човека исто што и навигање сата, док је за Шекспира „најхранљивије јело на гозби живота“. Медицинска наука начелно се слаже са овим гледиштем филозофа и песника, мада суштина сна још увек није објашњена.

При будном стању ако дуго траје, јавља се смањење душевне и телесне радне способности, које називамо умором. Сасвим је разумљиво, да се то схватило као последица тровања материјама, које изазивају замор. У прилогу томе говорили су експерименти. Крвни серум данима замараних паса, производио је тежак сан код одморних паса, што је доказивало, да се радом за време будног стања, стварају материје које изазивају замор. Гомилањем оваквих материја стварају се услови, за промене специфичног дејства појединих органа, чиме би се могла протумачити периодичност сна.

Материје умора нису искључиви узрок сна, што се доказало на основу испитивања немачких научника. Сан може да наступи и када човек није уморан. Познати су примери Фридриха Великог и Наполеона, који су спавали када су хтели. Против теорије о инфекцији материјама замора говори тренутно наступање сна, док само тровање дејствује спорошћу наркове. Чињеница да се човек може у свако доба пробудити, прекинути сан, говори такође против наркотичног дејства. Потпуно будно стање не постоји, у случају деловања нар-

Бродари

2. двадесет година је откако сам их посматрао, свакодневно, са обале велике реке. Још онда, безазлено сам сматрао да се нећу лако ослободити тешке леугерске зевке тих палуба што су хтеле бродити

Те бродове сам упясао у свежа своја детињска сећања: дана им сваког оком мерих бокове. Ветрине кад дуваху ја сам дисао дубинску влагу прљавих таласања мислима прелазећи све њихове токове.

А носачи су се радиношћу дизали преко мостића из мрачних бродских утроба. беспримерном мирношћу потурали плећа под напете цакове који су стизали жуђећи тврду снагу роба и руке на које капље грозница претећа.

Како су само корачали и речи сливали! Како су само ћутали и мрки бивали- С муцањем како су врелим читали невешта писма из даљина и збуњено питали: није ли највећа туга њина?...

Дуговодни путеви су бродаре доводили у пристаништа неслућена чијим су ужељеним копницама детињском радношћу ходили, — у пијанству загрљаја, ока помућена, кротили снаге безграничних плина.

Над товарима драгоценим усамљено им љубав шетала. Над зачинима и обилним мирисима тропских колонија белокрпим галепским јатима, хаварије и тишине што су им надлетала, аргонаутска песма; све дивнија, сладострасно се пела немерљивим сатима.

Разносили их жестоки океани разнобојним континентима; над челима им Балеарска зора пламсала, беснилом тајфуну шибани, с фанатичким грозама и сними мотрили су смернице компасних игала.

Бронзани бродари, прожимани сунчаним и ветровним температурама, крме бродовља држе снагом челика. Грудима им гмижу пљусци хладни и слани па у невиђеним олујним авантурама срца, о срца имају велика!...

ВЕСЕЛИН ФИЛИПОВИЋ

Написао

др. Е. КЕЗЕР
ректор
Хамбуршког универзитета

котичних сретстава. Наркотичне материје дејствују сасвим дручије, него што је сан.

При просуђивању суштине сна, мора се узети у обзир, да, за разлику од наркове, постоји повезаност душевног живота између будног стања и сна. Многи се људи буде из најдубљег сна у време кад желе. Примери су нам сан мајке, с н млинара који се буди, када му млин престане да ради итд.

Била је грешка старих теорија о сну, што су узимане у обзир само извесне глвнице попутне појаве, као што је делимично нестајање свести. Данас се зна да је сан много сложенији процес: сан успорава интензитет крвотока, дисања и стварања топлоте; јетра нагомилала шећер и смањује делатност жучи, док, напротив, у будном стању даје ткивима, и убрзава функцију жучи. Слична појава показује се и код излучивања воде.

Све ове појаве; диригује мали мозак. Код оболења малог мозга наступају поремећаји, који утичу на ритм сна или булног стања. Разна оболења у овом делу мозга, као и убрзани отрови, могу да изазову сан. Чињеница да се сан изазива електричним или хемиским надражајима, обара теорију, према којој је сан последица тровања отровима, који изазивају замор.

Сан, дакле, није ниуком слу-

чају „брат смрти“, како га често означавају песници, него стање у коме је тело претежно запослено обнављањем организма.

Поставља се питање, да ли се код оваквих ритма, дакле и код сна, ради о фиксираним периодима, или су изазвани спољним факторима. Посматрање код животиња дају са сигурношћу закључак, а код човека са великом вероватношћу, да су у питању спољни фактори: смена светлости и таме. Опште је позната ствар, зависност сна од јачине светлости. Лети, за време светлих ноћи на северу, сан је много крћи и површнији, него за време зиме, у тамн зиме. Сунчани дан убрзава физичке, још више психичке функције, док мутан дан успорава.

Како можемо себи претставити утицај светлости и мрака? До извесног степена. Познат нам је тзв. меланофорни хормон хипофизе, који има везе са светлошћу, и налази се у малом мозгу. Централни ефекат овог хормона изазива, вероватно поменути ритам. Према томе, смена дана и ноћи има велики утицај на човека, тако да захтева више пажње, него што је до сада био случај.

ЧЛОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ

Леп обичај да божићни и ускршњи бројеви наших листова буду нека врста зборника чланака из разних културно-политичких области остварен је и овог Божића врло успешно. Сем нашег листа, који је Божићнем броју покљонио нарочиту пажњу, како у погледу садржине тако и у погледу техничке опреме, и остали листови, дневни и недељни, учинили су колико су могли да њихови бројеви буду испуњени што познатијим именима и што разноврснијим чланцима.

Одзив наших јавних радника, књижевника и уметника био је врло леп, и овогодишњи божићни прилози далеко су јачи од прошлогодишњих, те се можемо надати да ће ускршњи, на пример, бити још интересантнији. У недостатку месечника и књижевних часописа овако се пружа једина могућност нашим писцима да дођу што ближе у контакт с публиком, и то најширом.

Ново Време донело је на водном месту Божићну посланицу српском народу од председника Владе генерала г. Милана Недића; ону исту коју је објавила и остала штампа. У својој Божићној посланици генерал г. Недић позива нас на љубав и слог, рад и ред, сматрајући да ћемо само тако успешно остварити задатке који нас чекају.

Шеф Државне безбедности, Управник града Београда и председник Општине г. Драг. Љ. Јовановић написао је чланак Српски Божић 1943 у коме, по старом обичају да на светли празник Христовог Рођења будемо за тренутак уздигнути изнад

Божићни прилози у београдској штампи

свих дневних брига, пакости, злобе, зависти и срдитости, позива српски народ да испита своју прошлост и садашњост, и да пође својим „старим, добрим и прокушаним прадедовским стопама“. О овом Божићу нека нам је добро дошла нова крилатица за 1943 годину: „Мир и рад за срећу и будућност српског народа“.

У чланку Христос међу људима прота Миливоје Петровић говори о онаквом Христу какав се јавља међу нама, са својим идејама смирености и послушности, са својим захтевом да се ослободимо робовања страстима, са својом великом и безграничном љубављу према човеку. Ако уметно и желимо да следимо његове идеје, ако знамо да их остваримо, онда ће нам дан његовог рођења бити заиста радостан и срећан.

Министар унутрашњих дела г. Таса Динић у чланку Нова управа у новом поретку говори о томе како држава постоји ради народа, па исто тако и управни чиновници служе народу а не народ њима. Али ако држава и њени чиновници тако служе народу, и „народ мора да буде прожет побудама да своја права не претпоставља интересима заједнице“.

Интересантан је чланак г. др. Милана Ј. Јовановића о Српском гледишту на смисао живота. „Српски пут није презирање земаљског живота, али није ни само биолошко постојање, тј. не живи се биолошким животом ра-

ди њега самог, већ њиме ради оних космичких вредности, које су откривене и изнете у нашој народној поезији“. По г. Јовановићу, св. Сава одриче се живота у манастиру, да би дошао међ свој народ ради остварења праве вере Христове. И кнез Лазар, одлучујући се за царство небеско, „савлађује противречности света и тако постаје целина смишљеног космоса“. Једном речи, српско гледиште на свет није материјалистичко, већ идеалистичко. Српски живот „има вредности само уколико је у тим идеалима који премашују (сам) живот“.

У документованом чланку г. Бошка Богдановића Везе Срба и Немаца износи се како су нам немачки писци, Гете, Хердер, Јакоб Грим и други, помогли да у 19 веку започнемо стварање своје сопствене националне културе. Одушевљени нашом народном поезијом они су је проучавали. Тако су дошли у контакт с Вуком Караџићем и Симом Милутиновићем-Сарајлијом. Нарочито захваљујући Гетеу, европски народи су нас упознали кроз његов часопис О уметности и старини. Немачки научници и књижевници, водећи српску народну поезију, заволели су и наше књижевнике, којима су били главни саветници у послу обнове српске културе.

Светислав Шумаревић објављује податке о Првом српском књижевном часопису Шумадинки.

У свом Сећању на Перу До-

бриновића г. др. В. Н. Димић пише: „Добриновић је имао сто живота и сто ликова и у свима њима дошла је његова уметничка природа до свог пуног израза. Добриновић је стварао целог живота без редитеља и играо скоро увек без режије и потребне уметничке припреме. Његови типови су били ипак савршено извајани, онако како их је његово необично развијено стваралачко осећање замишљало“.

Пуи је занимљивих анегдота и цитата чланак нашег познатог хирурга и бившег министра г. др. Јована Мијушковића о Моралу у хирургији. Савремена хирургија има пуно убедника и књига о самој техници посла, а о питањима морала готово ништа. Међутим, то је понекад оно најважније. „Најбољи успех имаће болесник ако се не ослања само на хирургов нож, већ на моћне изворе моралне терапије, а то су поверење у оператора, нада у излечење и воља за живот“.

У чланку Амерички империјализам министар г. Велибор Јонић износи историјат продирања америчког капитала на европско копно и његово мешање у европске прилике. Енглеска није била свесна оног момента кад је увела Америку у европске послове. Већ после светског рата Америка жели да смени Енглеску и да пороби европске народе. Енглеска ни сада не види опасност која долази. Остаје само да се Енглеска још на време тргне или да нестане у самоубилачкој игри. Европски народи, међутим, наћи ће спасење само уједињењем.

Г. Дамњан Ковачевић приказује у чланку Социјално схватање Нове Србије, развој европског друштва од почетка 19 века до данас. Доминантни социјалношћки чиниоци захтевају решење. Марксистички покушаји нису уродили плодом. Далеко су боља решења остварена у фашизму и националсоцијализму. Српски народ мора, према томе, да се угледа на ове примере, само што ће проблеме сељаштва, као сељачки народ, да стави у први план.

Г. др. Миодраг Грбић у чланку На тлу пролазне земље објашњава како су на земљишту Србије, од памтивека до данас, остали само трагови римског и српског живота. Сви други народи, а било их је много од неолита па до средњег века, нису оставили готово ништа значајно. Те две епохе културног стварања падају у мирна времена, у доба апсолутног римског господарења и српске снаге на Балкану. Те две епохе једино бришу Србији карактер пролазне земље.

Г. др. Бошко К. Перић даје интересантне примере Одлагања плаћања, које је настало Уредбом Савета комесара од 6 јуна 1941 године. Уредба је, према г. др. Перићу, оправдана „тима што не претставља мораторијум, а при томе даје заштиту онима којима је неопходна“. Иако није правно-технички беспрекорна у пракси се показује као задовољавајућа.

О Карађорђевог закону пише г. др. Р. В. Ђисловић. Писац налази да је настао у приликама првог српског устанка, под видним утицајем законика Војне границе. Закон је строг, али једини могућ за оне прилике.

Г. Ђорђе Исаковић даје податке о првом стенографском запису у Србији. То је било 1873, када је у Народној скупштини уведено стенографисање говора народних посланика.

Нисмо до сада довољно знали о делатности кнеза Милоша као привредника. У чланку г. Нико-

чевока који је готово први у свету започео са планском пољопривредом.

Г. Никола Трајковић у напису Појам савременог у позоришту каже: „По нашем мишљењу „савремено“ у позоришту значи оно што се и како се у извесно време игра на сцени, оно у чему гледалац из једне епохе може да нађе себе, делић свога погледа на живот и делић свога укуса“.

Од песама у Новом Времену истичу се Божићне поворке од Тодора Манојловића и Вечна Голгота од А. Лојанице.

Обнова је Божићни број опремила чисто репортерски, без учешћа спољних сарадника.

У чланку За кога? Зашто? директор Обнове г. Станислав Краков објашњава зашто смо гурнути у рат и зашто смо затим још испаштали недаће комунистичке побуне. Само ред, мир и рад могу да нас врате једном срећнијем и бољем животу. Срби треба да нађу себе у својој прошлости, у својој традицији, у свом раду, у свом јунаштву, које му нису оспоравали никада ни противници.

Репортажа о раду Народне библиотеке приказује нам наполе да се поново дође до добро срећене библиотеке, коју ће моћи поново да користе наши интелектуалци.

Репортажа о Београдској радио станици исцрпно приказује рад Пропагандног одељења Немачке војске, које је од априла 1941 до данас, створило најлушанију радио станицу у Европи.

На крају, Обнова је прештампала једну од најнежнијих и најфинијих страница из дела Боре Станковића; причу Наш Божић.

Илустровано-забавни недељник Коло посетито је своје божићне странице углавном нашим старим писцима, оних који најдојсторије репрезентују Србију балканских ратова. Ту су Јанко Веселиновић, Војислав Илић, Петар Кочић, Светозар Ђоровић, Велимир Рајић.

Занимљива је репортажа у сликама Један дан председника Владе. Кроз ову репортажу практично председника Владе од јутарње поште и читања новина све до тешких дужности у кабинету и најзад до одмора код куће, међ добрим књигама.

У Божићнем броју Гласника Српског друштва Црвеног крста апелује се на Србе да помогну рад Црвеног крста, јер тако извршују један део своје социјалне дужности. О празнику Христовог Рођења требало се сетити хришћанске дужности.

У броју, између осталих занимљивих рубрика које првенствено занимају рођаке заробљеника и мајке сиромашне деце, пада у очи репродукција партитуре за хорску песму Отче наш, иже јеси на небесјих... од Предрага Милошевића.

Божићни број Спорта у знаку је старог витештва нашег, које је постојало у спортским играма и народним натечајима. Спорт се залаже за дефинитивно укидање трговачког менталитета и професионализма у спорту. У томе су духу уводни чланак и напис Љубомира Вукадиновића Витештво у спорту.

Душан Касапиновић обавештава нас о Једином учешћу Србије на олимпијским играма. То је било 1912 године, када су нашу земљу репрезентовали Душко Милошевић и Драгољуб Томашевић, лакоатлетичари. После тога Србија никада није учествовала на олимпијским играма.

Занимљиво је причање С. Глишковића о постанку Дубл-Ве система у Србији. Исто тако занимљиво је откриће материјала који указује на то да су футбол играли Индуси.

О Народним спортским играма код Срба пише Бранко С. Беговић. Из овог чланка могли бисмо се поучити врло много, нарочито у томе, како бисмо иске од старих народних игара пово-

Наше село и наша држава

(Наставак са 6-те стране)

21. Неизбежно је увођење опште радне обвезе. Све да није дошло до пустошења, ком је узрок овај рат, ми бисмо морали извршити ванредан напор, да се приближимо народима који су, по својој срећнијој судбини, далеко испред нас измакли.

Наш сељак није против радне обвезе. Он је само онда против ње, кад се „господа и градско становништво њој измичу, или по протекцији или откупљивањем, те сав терет пада на сељаштво.“

На овјој начин моћи ће се с мало издатака за државу градити железнице, путеве, ауто-страде, водоводи, цистерне, бунари, културни домови, копати канали, дренажити непропусна тла, исушивати мањваре, регулисати реке и шумске бујице, пошумљавати.

22. Радећи у врло широком самоуправама општине, среза, округа, сељаштво би пролазило кроз школу, у којој би се учило водити опште послове, који прелазе границе сеоског атара. У свима народима ово је дало далекосежне последице. Зато се ове самоуправе морају неминовно организирати.

Суделујући у раду самоуправа, и управно и државно чиновништво биће у сталној вези с народом, као с колективом и одлучити се да на питања народног живота гледа кроз бирократске прозоре. Зато су широке месне самоуправе неопходна поет-поставка напретка нашега села, а с њим и наше државе.

23. Треба ло би проширити надлежност народних месних судова у грађанским споровима. Тиме би се растеретили државни судови, смањили парнички трошкови и избегле се скупе адвокатске интервенције.

Можда би се могло покушати предустити овим судовима и коичнично издавање код свичу прекршаја и бар неких иступа.

Сељак, као јединка, може бити

иступају као колектив, не огре- шује се о правду.

24. Грађанско правни поступак морао би се упростити и крозањ, што је могуће доследније, спровести начело усмености. Писмени поступак је дуготрајан и скуп.

25. Никад српски сељак не би могао примити начела првородства у сељачком наследном праву, јер врећа осећање за правду, које је дубоко проникло душу народа, и породично осећање, опет несравњено силно развијено у нашем народу. Наш сељак не би се никад могао помирити с тим да први син остaje на имању, а остали да с њега иду.

Али да се спречи сувишно ситњење имања, морало би се учинити ово:

а) Морала би се установити површина, испод које отац не може продавати делове имања.

б) Туђе законодавство узаконено је у извесним деловима државе да сељачке девојке добијају део као и синови. То се противи првном схватању нашег народа, и није ни правично, јер девојка долази на земљу, кад се уда. Њој припада само право на опрему.

26. Унижени човек је слаб про- извођач. Спахијски кметови нису радили земљу, као ослобођени сељаци. Зато нису ни живели као они. Већ 15—20 година иза ослобођења кметства, изменила су свој изглед села по свој Европи.

Сиромаштво унижава човека већ као осећање немоћи. Али с њим иде под руку спољашња запуштеност, непросвећеност па некад и грубост.

Тако су се развиле ствари и на нашем селу.

Колико је само погрдних назива измислио наш горњи ред за сељака, који је створио ову државу: геак, гегула, геца, ре-пожа, сељачина, паоренда. У Европи нема народа који би нам био раван у овом реду духовитости. Човек који залази у дру-

једаред у сваком дану изразе: говори као сељак, немој бити сељак, прост као сељак, глуп као сељак, па ваљда ниси сељак, е, то ти је сељачка платка, сељачка досетка, сељачка подвала! Малој деци, кад хоће да им се такне у самосвест и понос, говоре наша господа: па ниси сељачина да то чиниш.

Дотерали смо били дотле, те је наша београдска радио станица давала скечеве, у којима се сурово и безобразно изврговало руглу наше сељаштво, често одвратним кривљењем и зсмјејавала, на рачун хранитеља народа сељака, градска школова на и нешколована мангупарја. Некад су сељаци огорчени, слушајући то, шкрипали зубима и претили господи и бесно затварали радио апарате.

Тако је малобројни горњи ред одбјао од себе и путем опште државне политике и путем свога државног кодекса, огромну већину народа, а тиме и од државе, којој је он био на челу. Осећање националне и друштвене солидарности било је пољуљано и у тешку сумњу стављено.

Овде на ивици провалије, мора се стати и учинити велики напор, да се и нашем селу дигне благостање и просвећеност, а тиме да му се дигне и друштвени углед, који је увек последица благостања и просвећености.

Подигнути морал села његово поуздање у се и осећање стабилности подлоге на којој стоји истећи ће у моћан, незаложив полет у раду и утакмици и изразити се у повећаној родности наших поља, као пожуљаној основи процвату свију осталих грана радности.

Не тражи се да се сељаку личе опанак. Али опстанак нашег народа и државе тражи да наша држава, творевина, дете крвавих напора и тешког одрицања нашег села, с поштовањем изађе у сусрет своме родитељу сељаку и са признањем стисне му његову

Србија а.д.

Предузеће за трговину
и индустрију

ИМПОРТ — ЕКСПОРТ

БЕОГРАД

Престолонаследников Трг 5.

Телефон: 20-967

12. 1-1

Главни савез српских земљорадничких задруга

највећа привредна организација нашега народа, са
својим пословним централама:

Главном земљорадничком набављачком задругом,

Главном земљорадничком произвођачком задругом,

Главном земљорадничком сточарском задругом,

Главном земљорадничком кредитном задругом

Врши: снабдевање земљорадника свим сретствима
за производњу и потрошњу;

Продаје све врсте земљорадничких производа;

Кредитира земљорадника у произвођачке сврхе.

Адреса: Главни савез српских земљорадничких
задруга, Београд — Франкопанова ул. бр. 15. Те-
лефони: 26-542, 29-236, 21-301, 20-183 и 22-690.

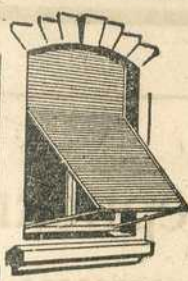
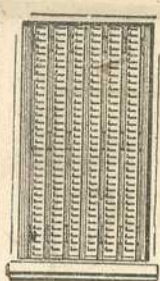
13. 1-1

ПРВА СРПСКА ПАРНА
пивара

Ђорђе Вајферт а. д.

Београд • тел. 50-350

14. 1-1

РОЛЕТНЕ

специјално домаће израде
израђује и оправља
»БРАНКОВИНА«

Велимир Бранковић
Београд, Светог Николе 78
телефон 43-152.

ЕЛИТНИ РЕСТОРАН

КРАЉ АЛЕКСАНДАР

Кр. Александра бр. 100

Концертира: САЛОНСКИ ОРКЕ-
СТАР, гостује: г-ца БЕЛУБЕКОВА
и г-ђа ВАСИЋ. Бр. 2 1—1

ВУНУ ЗА ПРЕДЕЊЕ

као и памук из јоргана чешљамо на влчари одмах док
муштерија чека. Можемо прерађивати вуну и од разних
нових и старих вунених отпадака (џилима, штофа, трико-
таже, ђебета и слично). Одлична израда.

БАНИЋ И УГРЕНОВИЋ, Цара Николе ул. 10 (Славија),
Бр. 4 1—1

КОЛОМАСТ МАРКЕ „НАПРЕД“

пакован у лименим кантама од 5, 10, 15 и 25 кг. добићете најпо-
вољније ако купите директно од произвођача

ПРВО СРПСКО ПРЕДУЗЕЋЕ **» СРБИЈА «**
ЗА ИЗРАДУ КОЛОМАСТИ
ПЕТАР М. РАДОСАВЉЕВИЋ, Београд, Краља Александра број 340,
тел. 43-812. — Чек. рачун 61374. Бр. 167 4—4

Алатничари, дреери, фрезачи.

брусачи, вариоци и машински радници

могу добити

стално запослење у Ваљеву

под врло повољним условима. Исхрана осигурана. Податке о до-
садашњем запослењу поднети лично или писмено канцеларији Ви-
стад — Београд, Краља Александра 1/У.

Бр. 6 1—1

ДРЖАВНА ХИПОТЕКАРНА БАНКА

изложиће јавној продаји са почетном лицитационом ценом
ова имања:

- 1) Плац 401 м. кв. са зградом Кајмакчаланска 26 1,000.000.—
Динара.
- 2) Плац 308,30 м. кв. Цвијићева 18 Дин. 600.000.—
- 3) Плац 449 м. кв. са зградом Добрачина 10 Дин. 2,000.000.—
- 4) Плац 371 м. кв. са зградом угао Његошеве 28 а Проте Ма-
теје 28 Дин. 9,000.000.—
- 5) Плац 437 м. кв. са зградом Краља Милутина 67 Динара
4,000.000.—
- 6) Плац 329,90 м. кв. са зградом Призренска 6 Дин. 4,900.000.

21 ЈАНУАРА 1943 ГОД.

- 1) Плац 2163 м. кв. са вилом Ал. Стамболиског 6 Динара
3,800.000.—
- 2) Плац 301 м. кв. са зградом Станоја Главаша 3 Динара
3,500.000.—
- 3) Плац 330,50 м. кв. са зградом Проте Матеје 67 Динара
3,000.000.—
- 4) Плац 1359 м. кв. са вилом Бул. Ал. Карађорђевића 45
Динара 3,500.000.—
- 5) Плац 693,80 м. кв. са зградом Милешевска 27 Динара
3,000.000.—

22 ЈАНУАРА 1943 ГОД.

- 1) Плац 305 м. кв. са зградом Браће Рибникара 28 Динара
600.000.—
- 2) Плац 295,50 м. кв. са зградом Вразова 30 Дин. 600.000.—
- 3) Плац 401,10 м. кв. са зградом Радоја Домановића 9 Дин.
1,000.000.—
- 4) Плац 635,46 м. кв. са зградом Страхинића Бана 39 Дин.
1,900.000.—
- 5) Плац 329,50 м. кв. са зградом Влајковићева 20 Динара
1,600.000.—
- 6) Плац 293,40 м. кв. са зградом Цара Уроша 11 Динара
4,800.000.—

25 ЈАНУАРА 1943 ГОД.

- 1) Плац 197 м. кв. са зградом Солунска 17 Дин. 500.000.—
- 2) Плац 658,60 м. кв. Високог Стевана 44 Дин. 800.000.—
- 3) Плац 596 м. кв. Римска 7 Дин. 1,300.000.—
- 4) Плац 630 м. кв. Угао Јованове и Цара Уроша Динара
1,900.000.—
- 5) Плац 344,50 м. кв. са зградом Косанчићев Венац 2 Дин.
8,000.000.—

Продаја ће се обавити у банчној згради Скадарска 33,
где се могу добити сва даља обавештења. 5 1—1

ИЗВОЗНА БАНКА А. Д.

БЕОГРАД
основана 1901 год.

У сопственој палати, Теразије
тел. адреса: Извозбанка

Упл. капитал 30,000.000.— дин.
Рез. фондови 7,133.000.— дин.

Врши све банкарске, трговачке и комисионе послове.

Одобрава кредите и финансира привредна и индустри-
ска предузећа; есконтује менице, бонове и варанте;Прима улоге на штедњу и по пословним текућим рачу-
нима;Обавља девизна и клириншка плаћања; врши исплате и
наплате свих врста; издаје гарантна писма за кауције; прима
оставе на чување; издаје сефове у закуп.

10 1—1

ДОМАЋА БАНКА А. Д. — БЕОГРАД

Теразије 5 - међуспрат — Телефон 20-900

Врши све банкарске послове
Отвара текуће рачуне и прима
улоге на штедњу и исте испла-
ћује по споразуму.

1—1

**Агентура колонијалне робе
„СОЛИДНОСТ“
БЕОГРАД**

Честита свим својим муштеријама
и пословним пријатељима
НОВУ 1943 ГОДИНУ.

1—1

„КРУШЕВАЦ“ А. Д.

Фабрика вагона и гвоздених конструкција

ПРОИЗВОДИ:

Вагоне, трамвајска кола, вагонете,
гвоздене конструкције за мостове,
дизалице, вентилаторе, куполне пе-
ћи, резервоаре, генераторе, закив-
ке, завртње, коване делове и оста-
ле гвоздене конструкције.

Дирекција: БЕОГРАД НЊЕГИЊЕ ЉУБИЦЕ 14-III
ТЕЛЕФОН: 24-906

ФАБРИКА: КРУШЕВАЦ

1—1

»ЈУГО-ИСТОК ФИЛМ« А. Д.
жели свима пријатељима немач-
ког филма

НОВУ ГОДИНУ 1943

ФИЛМ-ТЕАТЕР »БЕОГРАД«

жели свима посетиоцима

НОВУ ГОДИНУ 1943

234 1—1

1—1